

J I Ř Í S A H U L A

BITVA

U LIPAN

její příčiny a průběh

1434—1934

Cena 5 Kč

Bitva u Lipan

její příčiny a průběh

Napsal
Jiří Sahula

V Č. Budějovicích 1934

Nákladem V. Vedrala v Českých Budějovicích. Tiskem
Československé akc. tiskárny fil. Č. Budějovice.

Zkratky názvů spisů a časopisů v abecedním pořadu.

- BKD — Bezold-Chytil: K dějinám husitství.
ČČH — Český časopis historický.
ČMČ — Časopis musea království Českého (časopis národního musea).
DHL — Denis Ernest: Huss et la guerre des Hussites.
EVL — Erben Karel: Výbor z literatury české.
FNA — Frankenberger Otakar: Naše velká armáda.
FRB — Fontes rerum bohemicarum.
HKP — Hruška-Koráb: Kniha pamětní král. krajsk. města Plzně.
KČS — Kapras Jan: Český stát v historickém vývoji a v dnešní podobě dle ustanovení kongresu pařížského. (II. vydání.)
KHV — Kuffner Hanuš: Husitské vojny v obrazech.
KPD — Kapras Jan: Právní dějiny koruny České.
KPS — Krofta Kamil: Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě.
NCJ — Neumann Augusti: Církevní jmění za doby husitské.
NDB — Neumann Augustin: Z dějin bohoslužeb v době husitské.
OSN — Ottův slovník naučný.
PDN — Palacký Frant.: Dějiny národu českého. (III. vyd.)
PŽD — Pekař Josef: Žižka a jeho doba.
SVH — Sylvius-Vičar: Historie česká.
TDP — Tomek Wáclav: Dějepis města Prahy.
TJŽ — Tomek W.: Jan Žižka.
WZC — Winter Zikmund: Život církevní v Čechách.
-

Tituly jiných spisů se uvádějí v plném z

Bolestné nezdary husitského programu

Mírní husité (Pražané, kališníci) v druhé polovici krvavé války domácí stále jasněji seznávali, jak drsně byly zklamány naděje, které kladli do svého mocného hnutí v letech 1419—1420. Nová a nová vítězství sice naplňovala husitské válečníky velikou radostí a hrdostí, ale zrale uvažující kališníci děsili se zmatku ideového, který v domácím sektářstvu bujel. Přesvědčovali se jasně, že česká revoluce nedosáhla cíle, jež si v prvním varu církevního odboje vytkla; ba byla od ideového triumfu více vzdálena než za prvních příprav ke krvavým zápasům se stranou Zikmundovou. Prudké, nesmiřitelné sváry věroučné mezi kališníky a Táboři byly pochopitelně špatným doporučením; katolictvu domácímu i cizímu byly velikou výstrahou. Ale byla značná kolísavost zásad i mezi samými kališníky. I vývoj vnějších událostí svědčil výrazně, jak dalece se odklonila od původních hesel jak husitská levice, tak pravice.

Reformní program husitský zhuštěn ve 4 článcích (artikulech) pražských (z r. 1420), jež žádaly: 1. aby slovo Boží bylo svobodně hlásáno; 2. aby Svátost oltářní byla podávána všem věřícím pod obojí způsobou; 3. aby kněžstvo zanechajíc světského panování a držení statků, živo bylo podle příkladu Krista a jeho apoštolů; 4. aby všechny hříchy smrtelné a zlořády zákonu Božímu protivné byly kaženy a stavovány. — Ale každá sekta husitská tyto články si vykládala jinak; rovněž každá je svým jednáním porušovala.

Sám Pekař po důkladném prozkumu a srovnání pramenů shrnuje protivy zračící se v dějství husitském:

*»Žádalo se náruživě svobodné kázání slova Božího — vskutku přibývalo hořících hranic i popravíšť, na nichž trestána svobodná kázání těch, již zavržováni byli jako kacíři a blouznivci; bouřilo se vášnivě proti majetku a světskému panování duchovenstva — vskutku kněží stávali se skutečnými pány a vládci v městských obcích, ano i vůdci vojsk; boj nejnáruživější veden o kalich, jako pravé a jedině spásné přijímání Těla božího — vskutku v Táboře proniklo záhy kacířství pikartské, úctu svátostného zázraku, Husitům nejdražšího, podvracející; žádalo se okázale trestání a vymýcení všech hříchů smrtelných — a vskutku naplnila revoluce zemi na léta hříchů a zločiny zabíjení, pálení a loupeže, jako nikdy před tím v našich dějinách.« Nadto »po patnácti letech v Basileji nedocíleno víc, než čeho bylo lze dosíci po dobrém již roku 1420, země byla spuštěna, zbavena většiny památek krasoumy a dílen kulturních, ochuzena o největší díl inteligence i o možnost ji znovu vychovati, podlomena ve své neobyčejné vitalitě (životní síle), odcizena duchovnímu proudění evropskému, izolována a zmalicherněna v neplodných kněžských hádkách — aby na konec ochuzena a zmatena i v hrdém sebevědomí národním, jež jí dalo před časy tolik duševní síly, hledala záchranu v německém protestantismu; cesta s ním šla na Bílou Horu.«**

PŽD IV, XIII—XIV. Srv. ČČH, 298.

Pekař mohl ještě směle dodati, že již za války bujela v kněžstvu husitském místy zcela patrná korupce. Dokazují ten morální úpadek netoliko výtky tehdejších katolíků, nýbrž i husitských předáků (Křišťana z Prachatic, Příbrama) a Petra Chelčického, jehož reformní působení dalo vznik Českobratrské jednotě.

Palacký snažil se vylíčiti boje a snahy husitské v růžových barvách. Omlouvá i ty husitské mravní slabiny, při nichž věcná obrana selhává. A přece i tento dějepisec k roku 1430 poznamenává:

*»Národ český, ačkoli vítězný, nemohl však uchrániti se, aby nestrádal také mnohonásobně sporem a bojem již desíletým proti celému ta-kořka světu; rozbroje domácí, pobořená města, hrady a tvrze vypálené, obyvatelstvo na mnoze povražděné aneb ze sídel svých vyplašené, pole nezoraná, živnosti kleslé, obchod s jinými národy na vše strany zamezený, zdivočilost mravův zmáhající se v té míře, co umy pokojné v zemi hynuly a ředly, — to vše nedalo se ani nahraditi, ani opravití kořistmi sebe bohatšími z ciziny. Takéť ubývalo čím dále tím více domácí síly bojorné; lid selský a řemeslníci po městečkách již počali valně skrývati se, kdykoli voláno na vojnu, a bytře přece sehnání, ukrádali se z vojska zase.«**

I tato slova jsou smutnou elegií nad tím úsekem české historie, jejíž přes všechny žalostné poznatky radikálové zcela mylně nazývají »nejslavnější dobou« našich dějin.

* PDN III/2, 338—339.

Je potřebí na pravou míru uvést i některá slova Palackého. Husity nelze ztotožňovati s celým národem naším. Na počátku války husitské převážná většina národa setrvala při rádech katolických, ale nebyla ani zdaleka na vojenskou obranu tak připravena jako husité k útočení.

Co tu bylo krvavých bojů, než mohli husité prohlásiti, že většina země je skutečně pod jejich mocí! Nesprávně, s průhlednou tendencí i po světové válce protikatoličtí autoři stavěli husitskou vojnu do takového světla, jako by to bývala především válka českého národa proti cizincům. Jestliže pozorněji sledujeme povahu a směr všech těch bojových náporů, přijdeme snadno k poznání, že ta velká krveprolití značila v přední řadě válku domácí, urputné zápolení Čechů s Čechy. Na př. Žižkova armáda roztránila mnohem více lebek českých (katolických i husitských) než německých a maďarských.

Pekař přiznává:

*Všechna křížová vojska Zikmundova dohromady nevyžádala si tolik obětí na životech a statcích v naší zemi, kolik bratrovražedné boje domácí.«**

Jak mocnou, houževnatou a nezmarnou složku národa po celou válku představovali katolíci, patrně z toho, že ke konci tuhých zápasů nejen na Moravě, nýbrž i v Čechách (nejkrutěji litici válečnou postižených) zůstaly značné okrsky v držení českých katolíků; a ke konci války v těchto duších žár pro nejpružnější obranu se stupňoval.

Jest také nadsázkou tvrzení o husitském boji »proti celému takořka světu«. Sami Němci při mobilisaci roku 1420 jevíli velikou liknavost, takže Zikmund více spoléhal na ozbrojenou moc českých katolíků, která opravdu číselně byla značná.

Sílu katolické menšiny naprosto nepodceňovali kališníci; nutně jí potřebovali k zdolání řemeslné soldatesky táborské a sirotčí, která pustošila zemi rodnou bezcitně dále.

Nauková rozeklanost husitské konfese, špatné výsledky husitské propagandy v cizině a zbědované hospodářství země velkým dílem zpustošené — to všecko působilo na husity vlastenecké velice tísnivě, takže hledali znovu a znovu cesty ke smíru s Římem, s katolíky domácími i cizími.

Marné pokusy kališnictva o sjednocení národa

Jméno českého národa před bouří husitskou imponovalo všude. Vnitřní síla mohutného státu, udivující rozvoj kulturní a hospodářský byly v naší vlasti velikou předností před státy sousedními. Ale za husitské války význam Čechů jako národa zatemněn. Vždyť tu vystupovala na podium politické místo jednolitě velmoci řada politických jednotek samostatných, vzájemně nepřátelských anebo aspoň politicky ostře odlišných. Kdo z cizinců chtěl vyjednávat s Čechy, byl nucen zvlášť smlouvat s kališníky, Táboři, Sirotky, katolíky — a docela i s jednotlivými pány a městy. Byly tu státy a státečky v rozervaném státě.

Zkrátka po šest století života českého státu nikdy mezi Čechy nebyla tak trapná roztríštěnost politická, jako za husitské bouře. Ale nešlo tu jen o Čechy a Moravu, nýbrž i o Slezsko a Lužice, kdež valná většina příslušníků našeho státu byla německá a katolická. — Kapras dí:

*»Za bouři husitských otrásal se celý český stát ve svých základech.«**

Frankenberger usuzuje:

*»Bylo největším našim národním neštěstím, že nepodařilo se tehda v českém národě, nebo aspoň té jeho části, která odvrátila se od krále Sigmunda, docílití jednotnosti a svorného postupu ve věcech vnějších i vnitřních, nýbrž že utvořilo se hned na počátku několik stran, které stojí proti sobě jako samostatné celky a sledují hlavně své speciální náboženské nebo politické cíle ... Ani tak velký duch, jako byl Jan Žižka z Trocnova, nebyl s to, aby trvale sjednotil všechny husitské strany; vždy znovu a znovu nabývaly stranické zájmy převahy a propukaly v nejzuřivější zášť a boje, vedouce ku vzájemnému potírání a oslabování. Tím méně bylo to možno po smrti Žižkově ...***

Ondřej Řezenský roku 1430 napsal, že s husity lze těžko vyjednávat. protože jsou mnohonásobně rozdělení.***

* KČS, 31.

** FNA I, 11—12.

*** PŽD I. 270.

Největší překážkou uklidnění v zemi byly vojenské roty bratrstva táborského a sirotčího, jichž řádění stávalo se nesnesitelným jak českým katolíkům, tak kališníkům.

Jak tu byly poměry krajně napiaté, svědčí zjevů mnoho. Že vedli kališníci s Tábořem krvavé války již za života Žižkova, jest obecně známo. Smírčí schůze předáků kališných s tábořskými v příčině věroučného sjednocení vyznívaly na plano, ba docela jen vystupňovaly vzájemnou nevraživost.

Když roku 1432 na únorovém sněmu strany pod obojí v Praze jednáno mezi kališníky a Tábořem o srovnání ve víře, Táboři prudce odporovali, takže se rozčileně rokovalo po mnoho dní. Tehdy roztrpčení kališníci nabízeli plzeňským katolíkům společení proti Tábořem, pomýšlejíce na vojenské zdolání kacírského Táboře. Plzeňští tentokráte odpověděli odmítavě. Roku 1433 na prosincovém sněmu propukly mezi kališníky a husitskou levicí sváry tak prudké, že docela zvolený správce zemský Aleš z Riesenburka dal povolati do jednacích síní kata; pohrozil, že dá stíti každého, kdo by činil povyky.* Tudíž na opravdový mír husitské levice s pravicí nebylo pomýšlení.

Režim tábořský a sirotčí nebyl demokratický

Historické prozkumy odkázaly do říše bájí domněnku, že Táboři nebo Sirotci byli u nás představiteli demokracie. Vždyť v těchto veleobcích za-

TDP IV, 513, 617.

chovány kasty zrovna tak, jako v jiných společnostech českých. Ovšem s počátku jihočeští blouznivci, napojení demagogickými myšlenkami sektářů cizích, provolávali líbivá, velice svůdná hesla demokratická. Když však z blouznivců a lžiproroků ustavena obec s pevnými řády, zmlkly hlaholy o naprosté rovnosti. — O horečce nábožensko-komunistické Krofta praví správně:

*»Všechny ty převratné názory a požadavky byly rozhodně zamítnuty nejen mírnou (husitskou) stranou pražskou, nýbrž i většinou strany táborské, které ve shodě s obecným názorem středověkým uznávaly za slušné, aby lid obecný, robotný, t. j. dělníci, kupci a hospodáři sloužili oběma stavům vyšším, rytířskému a kněžskému, v jejich potřebách tělesných.«**

Ještě určitěji objasňuje Pekař. Poukazuje na Tábor, jak se vykrystalisoval na jaře roku 1420 a praví o něm:

»A tento Tábor nebyl „demokratickým“ ani v theorii ani v praxi. Svědkem korunním je tu především Petr Chelčický, jenž někdy v letech 1424—1425 napsal proti kněžím tábořským zvláštní traktát („O trojím lidu řeč“), v němž jim důkladně vytýká, že hlásí se také k běžnému, ale podle Chelčického nekřesťanskému názoru, že společnost lidská dělí se na trojí lid, t. j. na tři vrstvy, tři třídy; duchovenstvo, šlechtu a lid poddaný, a lid poddaný že má obě vyšší třídy prací svou živiti. Netřeba dovozovati, že tento názor je s ideálem demokracie KSP, 39.

tickým v nejhlubším odporu . . . k tomuto názoru zná se jak Viklif, tak Hus; k němu znají se také husitští a táborští Čechové v proslulém manifestu „táborském“ z roku 1431, reprodukujíce jej obšírně: „nejnižší část církve bojující je obecný lid, rozdělený v bezpočet ručních řemesel; ta vydrží obě druhé části (klérus a šlechtu) v tělesných potřebách jejich.“ Láska je má spojovati, aby si navzájem pomáhaly; „část třetí má vedle ustanovení božího dobrovolně sloužiti dvěma částem ostatním“.«*

Leták, který roku 1419 v září zval pro velké shromáždění na Křížkách, byl hlavně výrazem přání husitské levice, fanatických blouznivců. A i tu (při samém počátku revolučního kvasu) spatřujeme respekt ke kastám, třídění národa dle společenských stupňů. Vždyť v organisování takových táborů měla významný podíl šlechta. Leták chce osvoboditi zákon Boží »s pomocí Pána Boha, krále, pánův, rytířův a panoší i vší obce křesťanské«. Tedy zcela v duchu feudálním. Táboři rovněž ještě za horečky blouznění mínili, že »poddaný je platy povinen gruntovnímu pánu, nepozbyl-li ovšem pán svého práva tím, že postavil se proti zákonu Božímu.** Vojenský řád Žižkův z r. 1423 byl řádem nového bratrstva vůdcova ve východních Čechách, jež mělo býti mezi husity morální elitou. Toman nazývá ten řád manifestem Žižkovy strany; ta chtěla uváděti ve skutečný život památné čtyři pražské články a vésti »boj Boží«.* **

PŽD I, 174—175.

PŽD I, 175. — ČČH XXXI, 298.

*** TJŽ, 168—169, 173. — ČMČ z roku 1924, 13—14.

Je důležité zkoumatí manifest reformní, tolik významný i po stránce společenského rozvrstvení. A právě tu vidíme, jak přímo úzkostlivě se zde několikrát rozlišují členové bratrstva podle tehdejší společenské stupnice.

Manifest vykládá čtvrtý artikul pražský tak, aby podepsaní členové bratrstva předně na sobě hříchy stavovali a rušili. »Potom na králích, na knížatech i na páních, na měšťanech, na řemeslnících, na robotězích...« Zde vyčteny stavovské rozdíly v přesném pořadu; na př. městský patricius platil více než městský řemeslník, který býval i podruhem anebo sídlil v městečku poddanském. — Za podpisy vůdčích členů bratrstva Žižkova připojena slova »hejtmané, páni, rytíři, panoše, purkmistři, konšelé i všecky obce panské, rytířské, panošské, městské...« Zase tu pořad sestaven pečlivě, aby některý stav nebyl uražen. (Na př. panoši byli nejnižším druhem šlechty.) Mluví se tu nikoli o jednolitém sdružení, o bratrstvu složeném z členů rovnoprávných, nýbrž o zvláštních obcích panských, rytířských a jiných, z nichž bývali voleni »starší«.

Podle toho Žižkova řádu mají konati na vojně prostí bojovníci přesně úkoly uložené »od starších a od obcí«.

Také v novém bratrstvu se rozeznávají chudí a bohatí. V příčině rozdělení kořisti se žádá, »k tomu aby byli vydáni a voleni starší ze všech obcí, panských, rytířských, městských i robotězův, aby spůsobili ty věci chudým i bohatým«. Tedy zde stavovské stupně opět jmenovány v náležitém pořadu.

A pečlivé roztrídění i v dalších řádcích! Kdo by něco pro sebe zabral před úředním dělením, bude

trestán smrtí, »budťo kníže, pán, rytíř, nebo panoše, měšténín, řemeslník nebo sedlák... Míniť také bratr Žižka i jiní páni hejtmané, rytíři, panoše, měšťané, řemeslníci i robotězi... i všecy obce... ze všech neřádův trestati... i prosímeť vás, milé obce ve všech a ze všech krajin, knížat, pánův, rytířův, panoší, měšťanův, řemeslníkův, robotězův..., abyste se k tomu dobrému svolili.«*

Tedy jediná listina přímo napěchována ukázkami úzkostlivého kastovnictví — a tento řád měl napravovati i poklesky a křehkosti Tábora. Leckdy místo titulatur stačilo říci »všichni věrní«, ale pisatelé se báli, aby nedůtklivost privilegovaných stavů nebyla podrážděna zdáním, že jsou stavěny do jedné řady s lidem poddaným.

Účastníci krajských sjezdů tábořských (na př. r. 1426 v Písku) jmenují se zase podle společenského stupně »páni, rytíři, panoše, zemané (svobodní držitelé statků) a města«; obce, jež se obyčejně dříve uváděly, v tom zápisu chybí.**

Také Táboři šetřili honosných titulů, jaké příslušely jednotlivcům dle stavu. Bezold upozorňuje:

V táborství jako dosud zůstal kníže „z Boží milosti“, pán „urozený“, rytíř „statečný“, panoše „slovutný“, purkmistr a rada „opatrná a moudrá“.*

Aby Žižka neztratil přízně povýšených spojencův, stupňovala se během války jeho zdvořilost. Roku 1422 psal jednoduše »rychtáři, purgmistru, konšelům i obci města Třeboňského«, jindy »hejtmanům i vši obci města Domažlického«. Ale poz-

* EVL II, 271—278.

** BKD, 75. — PŽD I, 175.

*** BKD, 75.

ději »statečným hejtmanům a obci města Domažlického«. Roku 1423 již »slovutným, statečným bratřím v naději Boží, Bartošovi, Bernartovi z Menšího Tábora (z nově založeného bratrstva) na Velečově«.*

Kdyby byl stavovský titul aspoň ve vojsku platil málo, nebyl by se dal Žižka r. 1422 povýšiti do stavu rytířského; bylť již starcem. Dříve slul Žižka »klient«, panoš, a panošové byli šlechtou služební. Ale duch doby žádal, aby ve válce rytířům neporoučel ten, kdo sám nenáležel k stavu rytířskému jako k vyšší společenské vrstvě. — Pekař upozorňuje:

»U kronikáře a biskupa táborského, Mikuláše z Pelhřimova, najdeme až nápadný respekt k urozenosti jednoho každého pána a k povinné titulatuře šlechtici podle stupně zrození jeho příslušející.«

O Žižkovi mluví Mikuláš jen anonymně. Zato k vyšším aristokratům, »slovutným a urozeným«, jeví velikou úctu.**

A jako bylo nedemokratické táborství, tak i mezi Sirotky šetřeno rozdílů stavovských. Sirotci po stránce náboženské stáli uprostřed mezi radikalismem táborským a pražským kališnictvím. O spory náboženské mnoho se nestarali, třebaže do smrti Žižkovy se kryli celkovým názvem táborské strany.

Mnohem větší zájem jeví o šíření vlastní politické moci, o válečné akce a hojnou kořist. Hlavně pro zájmy hmotné spolupůsobili na poli válečném

* EVL II, 278—282.

** PŽD I, 176. — ČČH XXXI, 298—299.

s Tábor. Opustili zmíněný reformní řád Žižkův hned po smrti svého nepřemožitelného vojevůdce. Patrně to mimo jiné také z toho, že si zvolili roku 1424 na tažení do Moravy vrchním hejtmanem Mikuláše Sokola z Lamberka, který byl sice odvážným, zkušeným a důmyslným důstojníkem, ale povahou dobrodružnou, bez pevného přesvědčení. Sokol dal ještě téhož roku Sirotkům výhost a přešel ke straně Zikmundově.

Sirotcí byli v přední řadě bratrstvem válečným a teprve v druhé řadě náboženskou sektou.*

Jako se v obci tábořské udržovaly houževnatě stavovské rozdíly, rovněž tak pevně tkvělo kastovníctví i v řadách sirotčích. I mezi Sirotky byli »pánové, rytíři a panoši«, povýšení nad prostý dav. Když vrchní sirotčí hejtman Jan Čapek ze Sán pronikl roku 1433 na vítěznou výpravě ve službách polských až k moři při ústí Visly, na dvě stě bojovníků tam bylo pasováno na rytíře.**

Bezold upozorňuje:

*Jest dvojnásob významno, když kronikář český poznamenává výslovně, že Sirotkům veleli roku 1429 pasíř a zahradník. (Velek z Březnice však ve skutečnosti nebyl žádným pasířem, nýbrž „slovutným“ šlechticem.) A týž vypravuje, že brzo potom zvolili si za hejtmana jakéhosi člověka povrženého, jehož učinili rytířem.****

Patrně tedy víc než dostatečně, že náčelníci Táborů a Sirotků naprosto nechtěli vkládati do

OSN XXIII, 214—215.

** PDN III, 3, 126.

*** BKD, 77.

slova »bratrství« pojem demokratický ve smyslu moderním. Aristokracie byla hlavní silou hybnou jak mezi kališníky, tak v bratrstvech tábořském i sirotčím. Při tolikerých důkazech ostře vyhraněného kastornictví, které přece byly známy již za Palackého, je věru na podiv, že i naši dějepisci v minulém století rozeznávali vojsko panské (katolické a kališné) a demokratické (táborské a sirotčí).

Také by byly selské husitské cepy bez návodu bystrého vojenského vedení a bez nákladu aristokratů, spojených se sektářským kněžstvem proti katolickým vojům, nic nesvedly.

Víme, jak o sto let později obrovské davy vzbouřených sedláků německých byly poraženy na hlavu (roku 1525) při prvním boji s pravidelným, dobře vycvičeným vojskem.

Jediný názorný obrázek stačí nám za řadu dokumentů jiných. Roku 1420 po příjezdu krále Zikmunda do Kutné Hory novotářský kněz Petr svolal veliké shromáždění lidu na horu mezi Ledčí a Lipnicí. Prosté duše byly na tomto táboru zfanatizovány a braly se pak »ke bratřím na Tábor do Hradiště«. Náhle tito sedláci byli obklíčeni houfy jízdy, která proti nim vyslána od Zikmunda. Ale poutníci ohradili se vozy a zastrašili jízdu svými střelami a kamením, takže — třebaže počtem byla silnější — vrátila se s hanbou do města. Ale protože v boji byl kněžský vůdce lidu Petr smrtelně zraněn, sedláci se rozptýlili na všechny strany jako stádo bez pastýře.*

* PDN III/1, 377.

Ejhle příklad velice poučný! Sami vítězní sedláci nevěděli, co se svým významným triumfem dělali po ztrátě inteligentního agitátora a vůdce!

Zůstane nesmazatelnou skvrnou na husitských šlechticích, že využívali sektářského blouznilství v letech 1419—1420 pro svůj zisk, toho blouznilství, jež hlásalo starovskou rovnost a sesterství. Právě takto zfanatisovaných davů upotřebili k zištným účelům vlastním, protože pro vášnivý boj a bezohledné pustošení nejlépe se hodily. Nebylo povinností těch aristokratů, aby rozumnými domluvami rozptylovali v lidu fantastické naděje?

Tábor vojensky ovládnutý měl jiné vzezření než dříve Tábor vznikající, hlučící chiliastickým po-blouzením a proroctvími o zrušení daní a dávek.

Čtyři pražské články byly několikrát upravovány. V jedné formulaci se čte, že kněžský majetek je pánům světského stavu k veliké škodě. Netvrdí se tu tedy, že by duchovenské statky značily škodu lidu drobného. Článek tedy zřejmě stylisován tak, aby podepřel hmotný prospěch světských vrchností. V jiné formulaci 4 článků čteme, že statky odňaté duchovenstvu mají býti obráceny k chvále Boží a podpoře pravdy Jeho a k dobru království.*

Šlechta a města si hlavně zapamatovaly ona slova zvoucí k zabrání církevního majetku ve prospěch mocných laiků. Konfiskovaly se tedy statky duchovenské tak, aby vzrostl nemovitý majetek šlechty a aby z malých zemanů se stali šlechtici velice zámožní. Rovněž města

* BKD, 93. — PŽD IV. 50 51.

rozšiřovala okruh svých latifundií ze skonfiskovaného majetku církevního.

Byla by hrubým omylem domněnka, že se snad tvořily parcely k dobru drobných rolníků, k jejich sociálnímu povznesení. Vesničané na zabraných statcích usazení stávali se poddanými a poplatníky nových vrchností. Privilegované stavy konfiskovaly půdu k vlastnímu užitku, nic se neohlížeje na článek vyzývající k obrácení zabraného majetku k chvále Boží a dobru země.

Pustošitelé vlasti a utiskovatelé drobného lidu

Jestliže panovaly mezi husity za války řády feudální, jestliže činěny úzkostlivě ostré rozdíly mezi jednotlivými stavy, neznamenal to ještě neštěstí pro národní celek; nebylo to poruchou přirozeného rozvoje. Vždyť poměr lidumilné a svědomité vrchnosti k poddaným se podobal vzájemnému vztahu šlechtných a starostlivých rodičů k slabým dětem. U nás na př. dávno před husitstvím hospodářsky slabší rolníci svobodní přivíjeli se dobrovolně k vrchnostem církevním; stávali se poddanými duchovenských statků z té příčiny, aby získali solidní ochranu a zlepšili si hmotné postavení. Bylo obecným příslovím: »Pod berlou (biskupskou nebo opatskou) a pod kropáčem dobře žíti.«

Ani to by nepřekvapovalo, že sedlák za doby bouřlivé, vyžadující zvláštních obětí, byl nucen se dělit se stavy vyššími o břemena války. Vždyť vá-

lečná kořist po vítězných bitvách nestačila k velkorysému pokračování v tuhé válce. Ale to je příznačné, že vůdcové Táborů a Sirotků nutili prostý lid k obětem nesnesitelným, že soldateska obou bratrstev nemilosrdně sedláky vydírala a drancováním i pálením vesnic stav rolnický ničila.

Táborská společnost se dělila na »obec domácí« (pracující lid, sedláky, řemeslníky) a na »obec polní« čili »polem pracující« (příslušníky stavu vojenského).

Který venkovan se stal vojínem, ovšem žil pod velením šlechtického hejtmana dobře. Bral slušný žold a nadto se obohacoval válečnou kořistí. Ale tyto hmotné výhody platily jen pro vojáky a jejich rodiny. Drobný lid, který se oddával pracem míru, neměl z husitských vítězných jízd nic — naopak byl nucen na slávu vojenských hejtmanů mnoho dopláceti, až klesal pod nesnesitelnou tíhou břemen. — Pekař připomíná:

Vedle jistého počtu sedláků, kteří z války žili, sloužíce ve vojsku „bratři“, byl zajisté mnohonásob větší počet těch, kteří zůstali na svých gruntech: těm bylo nyní, podle toho, jak se utvářela situace v jejich okolí, sloužiti bojujícím stranám kontribucemi peněžitými, dobyt-kem, obilím, obrokem nebo fůrami. jim bylo na rozkaz nebo po násilném sehnání od statku účastniti se osobně toho či onoho vojenského podniknutí, často jen na loupež myšleného, jim bylo obávati se nebo dočkati vypálení gruntu a ožebračení úplného, mstila-li druhá strana pomoc, kterou na vsi selské vynutila před tím strana první.» (PŽD I, 176.)

Ano — jednou přišlo na sedláky v jedné vesnici se svými rozkazy a materiálními požadavky vojsko kališné, podruhé tábořské, po třetí katolické. Rolníci se musili podrobiti fysické přemoci, která právě v takovém místě vévodila.

A to je právě příznačné, že zvláště Táboři při vydírání si počínali zcela bezohledně. Anonym (někdy r. 1432—1434) poukazuje, jak titíž sedláci, kterým tábořští kněží kdysi slibovali svobodu od platů a dávek, jsou nyní zbaveni vší svobody a zotročeni; prchají dnes před Táboři do pevných měst, kde svým obyčejem žítí nemohou a proto trpí. Někteří se vracejí domů, aby v noci na štěkot psů, ohlašujících blížící se násilí, jako štvaná zvěř prchali do lesů.

Podle Chelčického někteří sedláci nuceni platiti oběma soupeřícím stranám troje nebo čtvery platy na hrady a na města — a vojska polní ostatek jim seberou. Chelčický hořce také žaluje:

*»Nyní vidíme, co jest dal (Bůh) lapek (loupežníků) v Čechách. Všecky hrady a města osadil zloději a lapkami, aby trápili, bili, z chalup táhli, rázali, lúpili a u vězení sázeli... A to jsou pomsty od Pána Boha hrozné.«**

Taková žaloba není pouhou upřílišenou kritikou. K Táborům se totiž přidávaly zoufalé existence, které se strachovaly krást a loupit na vlastní vrub — bez titulu některé strany vládnoucích. Na oko tedy taková dobrodružná individua přijala víru tábořskou — a pak se jim otevřela volná brána k řemeslnému loupení kdekoliv. Již na počátku bouře

* PŽD I, 271. 261.

dle svědectví husity Vavřince z Březové se přidávali k Táborům mnozí, »aby hrali«.* Tlupy Táborů vysílané »na škody« nepřítelovy, skládaly se často z obyčejných loupežníků. Pekař objasňuje:

*»V ležení nebo v šiku vojenském byly zločinecké pudry jejich drženy na uzdě kázní hejtmánů, ale v drobné válce na lup a pálení, po případech vraždění vedené, měly podle všeho zůsti úplnou.«***

Tedy právem Chelčický tu dobu, kterou někteří vzdálení pozorovatelé prohlašují za nejslavnější v našich dějinách, považoval za velice bolestné navštívení Boží, za trest na národ s nebe seslaný.

Bezold na základě pramenného materiálu píše:

»Jak asi žasly tábořské obce venkovské, když titíž bratři, kteří jim odstranění všech břemen hlásali, už na podzim 1420 (tedy v prvním roce války, kdy uloupili Táboři katolíkům velmi mnoho), když se blížila lhůta poloročních platů (16. října), s největší přísností vymáhali všecky splatné dávky, když krátce vyšlo na jevo, že obce změnily jen pány a od nynějška že budou poplatky povinny místo šlechtickým pánům zrovna tak bezohledné obci polní (tábořskému vojsku).«

A k tomu Táboři požadavky ještě zvýšili. Slyšme o tom výrok synody tábořské: »Skoro všecky obce, které chtějí považovány býti za přivržence zákona

* FRB V, 408.

PŽD II, 52—55; III. 172—173.

Božího, trýzní způsobem docela nelidským okolní lid, utlačují jej jako tyrani a pohané a shánějí platy, jež jmenují »holdy«, bez rozdílu a bez milosrdenství i u nejpravověrnějších, ačkoliv část lidí oněch jest jejich víry, s nimi nebezpečím války se vydává a od strany nepřátelské současně surové nakládání a loupení trpí.« Dotknuv se i jiných béd selských za války, Bezold shrnuje:

*»Byl tedy osud pokojných sedláků, kteří krásnými kázáními o bratrství se byli těšili, přímo hrozný; nejhorlivější přívrženci nového učení zůstali jak před, tak potom poddanými a robotníky, bídnými pacholky domnělých svých bratří. Bez počtu jich pohynulo a mnoho jich hledalo konečně útočiště v řadách válečných rot bez domova, bez vlasti. Mnozí žili za zdmi měst, v cizím, nepohodlném okolí jako uprchlíci; oněm však, kteří vydrželi na venkově, bylo se obávati každou chvíli vpádu trýznitelů a stále bylo jim pohotovu býti na cestu do lesních skrýší.«**

Podobně vyznívá stesk Pekařův:

*»O výsledku, že sedlák odpýkal vojny tábořské nejvíce, že země byla místy na míle spustošena a vypálena atd., jsou všechny zprávy naše v shodě úplné.«***

Vojenská sdružení »bratří polem pracujících« žila podle vlastních zákonů; znala jen poslušnost

* BKD. 64—65.

PŽD I, 176—177.

ke svým hejtmanům. Tyto rotý lišily se od rot lupičských jen tím, že se nemusily skrývati.* Ti, kteří si dávali hrdý titul »bojovníků zákona Božího«, páchali na nezámožném lidu hříchy do nebe volající. Kdykoli vyplnili nebo vypálili ves z hněvu proti její vrchnosti, ožebračili tak v přední řadě drobné lidi; pán takové osady — zvláště byl-li bezpečen v pevném hradě — necítil ani desetinu těch béd, jaké trýznily ožebračené rolnictvo.

Neumann podává hrozné ukázky lupičství táborského, jehož hlavní pohnutkou byla zdivočelá hrabivost, Zvláště ovšem řemeslní lupiči, kryjící se štítem Táboru, opatřovali si tak dobré živobytí bez práce. (NDB, 86—88, 243.)

Bezuzdné paličství s povahou táborské obce polní přímo srostlo. Měli Táboři docela zvláštní »žžahače«.** Vypalovali jak chaty, tak veliké stavby i tehdy, když jim z toho nekynul prospěch. Jen když zdivočelé oči viděly plameny! Na př. roku 1424 po vítězství Žižkově nad kališníky u Malešova opanovali Táboři Kutnou Horu, která do té chvíle náležela kališníkům (husitským Pražanům). Táboři tehdy město větším dílem vypálili. Mnoho pražského lidu se zavřelo v kostele; ale Žižkovi bojovníci spálili chrám i s nešťastníky husitskými, kteří jej zvolili za útočiště.*** Co získali Táboři tenkrát pálením dlouhé řady budov?

Pochopitelně táborské paličství bujelo zvláště v jižních Čechách. Hrnčíř Shóka na mukách přiznal, že »kněží — kněz Michal, kněz Prokop, kněz Petr — pudili je (rotu lupičskou), aby pálili, řkou-

BKD, 69.

PŽD III, 172.

TDP IV, 303.

ce: Nebudete-li pálení, ale sami budete pálení — takže ti kněží sami domy i kláštery v Vodňanech pálili i bořili.« (NDB, 243.)

Která obec váhala vyhověti vyděračství tábořskému, té se pohrozilo žhářstvím. Na př. ještě r. 1438 (4 leta po bitvě u Lipan!) vydalo město Tábor výstražný list, v němž se čte: »Neposlechnete-li, donutíme vás s pomocí Boží k tomu každým způsobem a zvláště ohněm, abyste splnili náš příkaz.«*

Není třeba uváděti příklady, jak Táboři bezohledně mučili i husity mírné, kteří se nechtěli k tábořské víře přidati. Ale stojí za poznamenání, že se pokoušeli i o vraždy zákeřné za plat; na př. pojali plán otrávit katolického pána Rožmberka.**

Ze svých vítězných výprav Táboři nepřinášeli k uschování vzácné památky kulturní. Pokud se díla umělecká nedala hned zpeněžiti nebo upotřebiti, byla od Táborů ničena. Zvonovinu, knihy a jiné uloupené cenné předměty Táboři zpeněžili; kalichy, monstrance a jiné kostelní klenoty ztloukali a prodávali zlatníkům po 5 groš. lot.*** Vytýkáno jim od protivníků důvodně, že razili i minci falešnou: »Falešný peníz tepete v cizím rázu. Málo jste již v Čechách kotlův ostavili, neb jste všechno na falešný peníz obrátili. Není div. že falešnou víru i falešný peníz máte.« (EVL II, 300-301.)

Táborský kněz Lukáš vyznal na mukách r. 1423, že vybízel obecný lid, »aby bylo bojováno, mordováno a přinuceno k zákonu Božímu.« Lukáš i kněz Vaněk Rajovec požádali Matěje ze Žleb, aby jim na cestu do Moravy vyrobil několik kop falešných

* BKD, 64—65.

** PŽD III, 173.

*** FRB V, 108. — Srv. WŽC I, 12.

peněz vídeňských a uherských. Matěj ty peníze razil v Prachaticích na kostelní věži.*

Kdož by se divil, že vyděrači lidu drobného své bližní okrádali i falešnou mincí? Větší soucit se zuboženými sedláky projevil sám král Zikmund než hrabivé rotý bratrské. Roku 1429 za vyjednávání s husity žádal, aby po dobu navrženého příměří se nepožadovaly platy od chudých lidí, aby se tito mohli poněkud ze své pohromy zotaviti. Sám konšel táborský charakterisoval roku 1434 na táborském shromáždění poměr táborského režimu k drobným lidem: »Pozbyli jsme náklonnosti lidu. zvláště lidu pracovního, jejž jsme obtížili daněmi.«** — Ano, netoliko Táboři — nýbrž i Sirotci pomáhali horlivě radikální šlechtě husitské rozmnožovati její pozemský majetek, ale sedláky a řemeslníky si odcizovali velikým sužováním. Tak si sami podkopávali v širých vrstvách půdu. Udržovali svou vládu hlavně ozbrojenou mocí; jestliže stihne rotý táborské a sirotčí velká katastrofa, pak pracovní lid setrese s beder svých politickou a hospodářskou diktaturu »obcí polem pracujících«.

Nutnost pádu bratrstev

Prozíraví husité stále jasněji nahlíželi, že k obnovení pořádku v zemi je potřebí potlačit jak vojenskou moc Táborů a Sirotků, tak také táborskou radikální sektu.

Již roku 1421 na památném sněmu čáslavském

* NDB, 243—244.

** BKD, 65—78.

zvoleno 20členné vladařstvo, které mělo zavést v zemi pevný řád a urovnati věroučné spory. Ale za vířivých vášní — a zvláště za plápolu radikálního sektářství — bylo vladařstvo bezmocné.

Za strašného řádění soldatesky táborské a sirotčí roku 1433, kdy ostatně sama Praha velice trpěla výstřednostmi živlů s bratrstvy spřízněných, došlo k vážnějšímu a ráznějšímu pokusu o obnovu jednotících řádů v zemi utýrané, žalostně zpustošené.

Historik Tomek, který se vynasnažil líčiti fanatismus Žižkův barvami líbivými a který všelijak omlouval i veliké táborské zločiny, přece jen poznamenal k svatomartinskému sněmu roku 1433:

»V popředí bylo, že se nerázanost polních vojsk Táborů a Sirotek stávala vždy nesnesitelnější všem usedlým třídám obyvatelstva. Nejen vlašští podobojí, jako pan Menhart z Hradce nebo jiní páni, kteří za poslednějších let z přinucení se stali podobojími a účastnili se sněmu tohoto . . . ale i šlechta, která od dávna stála při Pražanech nebo při Tábořích a Sirotcích, uznávala potřebu, aby záhubám země z nerázanosti té pocházejícím učiněna byla přítrž řádnou zákonnou mocí.«

Tudíž po pilných poradách zvolili husité »správce království českého i markrabí moravského«, přidavše mu radu 12 osob. Správcem jmenován Aleš z Riesenburka a Vřešťova, muž bystrý a energický, který mohl mocněji zasáhnouti do veřejných věcí než vladařstva dříve zvolená; byly mu zaručeny peněžní dávky na akce sloužící k uklidnění země a jiné účinné prostředky k posile jeho vlády.*

* TDP IV, 609—610.

Silné vlády bylo právě tehdy co nejvíce potřebí. Husité totiž jednali horlivě s posly basilejského koncilu o smír s katolickou církví, roty táborské a sirotčí při dobývání česko-katolické Plzně strašně řádily v širém okolí a pražští kališníci byli silně tísněni od divokých radikálů novoměstských.

Úsudek kališníků i katolíků o rotách bratrských stával se svorný. Kališníci nazvali tu soldatesku »zhoubci zemskými«. Husitský mistr Příbram vyčetl roku 1429 Táborům celou řadu velikých zločinů. Mimo jiné označil za lež tvrzení sektářů táborských, že se chtějí vrátiti k neporušené církvi dob apoštolských. Vskutku jsou podobni apoštolům jako ďáblové andělům. Apoštolé byli tiší a trpěliví, tito mstiví a jako šelmy zuřiví. Apoštolé světsky nehejtmanili, nepsali se na listech správců zástupů polních, nenastrojovali pušek k dobývání. Apoštolé násilím pravdy nebránili, tito násilím všechny věci konají a nesčetně lidí zahubili a zmrdovali. Apoštolé nikomu na statku neškodili, tito však téměř celou zemi zloupili a rádi by všechn svět odřeli a pozřeli. Apoštolé nic dobytého neměli — ale tito mají své živobytí a majetek z krádeží a násilí.*

Jiný husita, mistr Vavřinec z Březové, napsal, že lidé nakažení táborskými bludy, počínali si nikoli jako lidé užívající rozumu, nýbrž jako šelmy nesmyslné, vztekli psi a řvoucí lvové, kteří zhurta útočí na všechny jinak smýšlející; tito fanatikové pronásledovali jinověrce drancováním, ohněm, jinými tresty a potupami, »takže slavné kdysi království české dáno jest všem národům v divadlo a přísloví věčné«.

* PŽD I, 117.

Vavřinec docela dí:

*»Zajisté nikdy předtím oko nevidělo ani ucho neslyšelo ani na srdce lidské nevstoupily ty věci, které a jaké po zmíněných zhoubných naukách se staly a byly páčány od obyvatel království českého, kteří říkali, že se chopili zbraně za svobodu zákona Božího proti všem sluhům Antikristovým... Není péra, které by tolik a tak úžasných činů mohlo vypsati.«**

Tato charakteristika týká se počátků Tábora, zmateného ještě blouznilstvím. Ale o těch ztřeštěnostech mnoho vyprávěla cizina ještě roku 1433. Kališníci i tehdy se rděli, že pro táborské hrůzy se stala naše vlast příslovečnou. A jestliže toho roku nepáchaly řemeslné rotty krutosti pod titulem boje proti Antikristovi, sužovali rovněž hrozně k získání kořisti.

Energické vystoupení proti soldatesce spojených bratrstev bylo věcí dosti choulostivou, protože kališníci velké, stálé a dobře vycvičené armády neměli; katolíci rovněž nikoli — jejich branné síly v Plzeňsku byly značně tísněny. Síla vojska tábořského plnila kališníky důvodným strachem.**

Basilejští legáti radili, aby ta polní vojska Táborů a Sirotek byla rozdělena po městech anebo aby jinak byla odpoutána od dobývání Plzně; zůstanou-li pohromadě, znemožní zachování míru nebo příměří.***

FRB V, 424.

** SVH. 132—133.

*** TDP IV, 616—617. — FNA III, 132—134.

Ale bratrstva protestovala proti takovému luštění velice břitce; jednalo se netoliko o dobré žití vojáků za řemesla, nýbrž také o uhájení radikálního sektářství a zachování politických držav obou sektářských složek.

Zatím na Moravě zápisem valného sněmu brněnského byl 4. března 1434 utvrzen všeobecný mír zemský na pět let; sněmu zúčastnili se kromě téměř veškeré šlechty husitské a katolické i šlechtici z Čech, kteří si přáli brzkého míru.*

Potřebu katolicko-husitské jednoty uznávali ovšem i kališníci v Čechách, jak z hořejšího patrno. Morava posílila jejich orientaci. A Táboři svou pyšnou zarputilostí k takové koalici dali bezděčně mocný impuls. I obležená Plzeň přece měla býti pojata do vlády Alešovy. K tomu bylo potřebí jednati o podmínky míru přímo s pražskou vládou. Ale velitelé bratrských vojsk přímé jednání Plzně s Prahou násilně zmařili.** Tak těžce urazili ústřední autoritu zemskou, která se musila brániti, neměla-li přijíti o všecken význam. To pochopili kališníci, kteří jen urychlili svou smlouvu s notabilitami katolickými. Vždyť uzavírání míru a příměří v zemi náleželo výhradně do kompetence správce zemského; ale bratrstva usilovala poutati vládě ruce.

Brzy po ujednání brněnském (někdy v dubnu) došlo v Praze k smlouvě české a moravské šlechty kališné i katolické. Starého města Pražského a jiných obcí. (Nové město Pražské bylo ovládáno radikály.) Spojenci zavázali se pomáhati si až do těch hrdel, aby byl v Čechách obnoven pokoj a po-

* PDN III/3, 145.

** FNA III, 131.

íádek. K tomu cíli stanoveno, aby byl provolán mír zemský po všech krajích; kdokoli k míru se nepřizná, budiž k němu přinucen mocí. Zároveň poroučeno vojskům stálým (rotám obou bratrstev), aby rozejdouce se přestaly hubiti zemi. Slíbeno rotám odpuštění všeho, co dosud napáchaly, jestliže rozkazu toho uposlechnou. Jestliže však se nepodrobí, bude s nimi nakládáno jako se zemskými škůdci.*

Ovšem katolicko-kališná jednota mnoho naděje do svého rozkazu nekladla; situace dávala tušiti, že se bratrstva postaví proti vládnímu nařízení se vší rozhodností — a že tedy bude nutno zkrotiti bratrstva mocí vojenskou. Vždyť rozkaz měl mimo jiné za účel osvobození Plzně od dlouhého obležení, což by bylo znamenalo zmar dlouhých a svízelných akcí rot bratrských. Táboři se také báli, aby jejich radikální sekta nebyla zbavena pohotovosti fysické opory.

Hlavní však překážkou žádoucí pacifikace byl žoldnéřský ráz »bratří polem pracujících«. Voje táborské a sirotčí tehdy již představovaly soldatesku ze řemesla, bojovníky z povolání, kteří se vzpírali zaměnití vojnu za nějaké zaměstnání mírové. Jak výnosný vojenský život byl bratrstvům nade vše, patrně z toho, že obě skupiny přijímaly k fysické posile do svých řad mnoho cizích dobrodruhů; tito cizinci formálně se přihlásili k českému kacírství, ale hlavní jejich tužbou byla válečná kořist. Do táborských řad vstupovali z cizinců napřed Rusové a Poláci, ale pak i Němci, zvláště ze Slezska, Saska a Bavor.** Jeden kališný mistr k soumraku tá-

* PDN III/3, 145.

** DHL, 403.

borské slávy připomněl, že tehdy v rotách tábořských byl větší počet cizinců než příslušníků českého národa.*

Když se dostavili do Basileje ke koncilu zástupci husitských sekt, u Sirotků se tam kázalo 6. ledna 1433 jazykem německým. Mezi posluchači bylo mnoho zvědavců z města. Kardinál Julian tedy pronesl k několika husitům prosbu, aby německého kázání v Basileji zanechali; česky kázati že jim nezakazuje.

*Husité však odpověděli, že mají také německou čeládku, pro kterou je potřebí kázati německy; prý k svým bohoslužbám basilejského obyvatelstva nezvou.***

Tedy v bratrstvech bylo německých dobrodruhů dost. Těm ovšem na blahu české země nezáleželo; zato však je jímál strach o vlastní existenci. Odtud si vysvětlíme slova Tomkova:

*»Smýšlení vojsk nebylo vůbec příznivo míru: nebo byl-li mír zavřen, nastávalo neryhnutelně rozpuštění rojsk . . . mnozí však z bojovníků tábořských a sirotčích nevěděli prý, kam se potom obrátiti; kteří z nich byli cizinci, musili se ve vlastech svých báti šibenic, kdyby se do nich navrátili.«****

Tedy nastával boj na život i na smrt.

* PDN III/3, 144.

** TDP IV., 546—547. — PDN III/3, 68—69.

*** TDP IV. 619.

Pustošení a drancování bratrských rot na Plzeňsku

Aby se porozumělo, proč právě v letech 1433 až 1434 se stupňoval v Čechách odpor proti bratrstvům, je potřebí poukázat na významné a velice rozčilující zjevy v čase tom.

Ačkoli uherský král Zikmund v první čtvrti r. 1433 byl s Táboři v příměří, přece tito poplenivše v březnu strašně Horní Slezsko, protáhli zbrojně severními Uhrami, jež podobně pustošili. Tím vpádem ovšem nejvíce utrpěli Slováci. Byla to vojenská zvůle, husarský kousek, který nemohl míti strategického účelu. (FNA III, 112.) Tak si počínali Táboři v době, kdy kališníci úsilně jednali s koncillem basilejským o smír s katolickou církví.

Sirotci zas hledali hojnou kořist jinde. Pomáhali polskému králi Vladislavovi ve válce proti Německému řádu. Vrchní hejtman J a n Č a p e k z e S á n vtrhl se svými počátkem června 1433 do Nové Marky. Sirotci a Poláci dobyli velikých vítězství; ale některé jejich podniky se také setkaly s nezdary dosti trapnými. Spojená ta vojska pustošila širé kraje hrozně. V září Německý řád, který byl válkou velice zkrušen, vyjednal s Vladislavem příměří. Téhož měsíce tedy sirotčí rotý se daly na zpáteční pochod. V Poznani jim byl vyplacen žold. Mužstvo táhlo pak k Hlohovu. Šlechtičtí vůdcové byli od Vladislava skvěle obdarováni. Ne tak prostí vojíni. — Píše Goll:

*Z nich mnohý nebyl spokojen s výdělkem
ve službách polských. Nedostatek peněz na obou*

*stranách, u Polákův i rytířův, bránil válku prodlužovati, a nedostatek peněz nedovolil po válce upokojit všechny požadavky Sirotků, když jim vedle žoldu měla býti vyplacena také náhrada za škody. Ti, kdo neobdrželi tolik, kolik si počítali, byli nespokojeni netoliko s Poláky, nýbrž také se svým vůdcem Čapkem; táhnouce pak domů krajinami polskými, na nejednom místě si vedli bezmála jako v zemi nepřátelské, vybíjejíce, jako bylo jejich zvykem, kostely a »šacuující« kněží.« **

Podle toho bylo lze tušiti, nač se mají těšiti krajiny české, do kterých se nyní Sirotci valili z Polska. Voje táborské začaly obléhati Plzeň v polovici července, usilující tak zničiti nejpevnější baštu katolictva v Čechách. Někteří kališníci s počátku Táborům pomáhali, ale jen skrovně; plnilo je úzkostí pomýšlení, co asi bude následovati po dobytí města toho.

Plzeňští před nastávajícími hrůzami hleděli se dobře opatřiti. Sklízeli rychle v první polovici července obilí nedozralé a v městě teprve sušili. Ničivá vášně táborské soldatesky před Plzní řádila tak, že si sama svou bezuzdností škodila. Táboři konali v okolí města pleny, zapálili všechna předměstí, ničili žhářstvím i okolní vsi — a docela spálili i obilí na poli, které již Plzeňští sklídit nemohli.** Takové kazisvětství bylo zločinem neomluvitelným a příliš nejapným. To se přece vědělo předem, že zásoby potravin, přivezené před Plzeň, budou brzy ztráveny a že pak obléhatelé

* Čechy a Prusy ve středověku, 235.

FNA III, 122—126. — PDN III/3, 121—123.

budou nuceni sháněti živobytí rekvisicemi v širém okolí. K čemu tedy pálit obilí, jež měli hned na místě? V Plzni svoláno do zbraně všecko měšťanstvo a rozmnožen počet žoldnéřů. Dostavila se i značná posila od pánů a zemanů plzeňského kraje. Shromáždilo se zde i mnoho katolických kněží.*

Obléhatelům přicházely posily, až vzrostli na 13.000—14.000 mužů. Takové davy ovšem spotřebovaly velmi mnoho; jelikož nebylo řádného zásobovacího aparátu, rekvisiční oddíly rozjížděly se s vozy na drancování do míst stále vzdálenějších, připravující i husitským sedlákům nesnesitelné soužení. Tudíž nářky obyvatelstva se množily. O těch žoldnéřích, shánějících potraviny a píci, napsal sám Frankengerger:

*»Kradli a loupili nač přišli a dopouštěli se všelijakého násilí. Bohužel, nebylo také často nikoho, kdo by jim v tom řádění bránil, neb mnozí velitelé rekvisičních oddílů předcházeli nejednou špatným příkladem: sami plenili obyvatelstvo a odváželi ukořistěné předměty, ba i zásoby, určené pro vojsko, do svých hradů nebo je prodávali. Takové jednání muselo ovšem vzbuditi v obyvatelstvu největší rozhořčení, které posléze nabylo takové míry, že obyvatelstvo jalo se proti rekvisicím brániti se zbraní v ruce; nejednou se shluklo a přepadlo rekvisiční oddíly, a to i v území strany pod obojí, jako se stalo ku př. u Horažďovic a mezi Benešovem a Chotýšany, kde dva rekvisiční oddíly úplně byly obyvatelstvem pobity.***

HKP, 30. — FNA III, 124.

** FNA III, 127—128.

Tomek líčí souhlasně:

*Nedostatek spíše trápil netoliko obležené, nýbrž činil i vojsku obléhajícímu mnohé nesnáze. Na delší čas nebylo možno lidu četnému zjednati potravu a jiné potřeby z bližšího okolí, zvláště když hned při prvním počátku bylo strašlivě zpustošeno. Z příčiny té musily se z vojska před Plzní vysílati velké zástupy s mnohými rozy do rozličných vzdálenějších krajín v zemi, aby svážely špíži a píci. Ale divocí bojovníci táborští, zvyklí od tolika let loupiti okolní země a přinášeti sobě z nich hojně kořisti, nepřestávali na potřebě, nýbrž kam přišli, konali všude loupeže a násilí všelikého způsobu; po vseh a po městečkách zmlátili lidem obilí z nedávné žně, naložili všecko na rozy, odvedli dobytek a pobrali jiné věci; čehož něco přivezli potom k vojsku u Plzně, ostatek však vozili a honili na své hrady nebo k svým domovům neb i hned prodávali k svému užitku.»**

Do třetice citujeme o tom řádění řemeslných kořistníků Palackého:

»Není divu, že vytráviliše brzy okolí plzeňské, vojáci rozbíhali se do dalších krajův na picování, při němž páchány nešlechtnosti mnohonásobné.« Několik listů dále Palacký přiznává: *»Sužující a sami hladem i morem sužováni jsouce, upadali čím dále tím více v nenávisť a mdlobu; zástupové jejich do všelikých krajův na picování rozesílání hubili zemi, vydí-*

* TDP IV. 599—600.

*rajíce chudině poslední její zásoby, a protož poražování obecně ne za hájitele, ale za zjevné škůdce i nepřátely zemské; a když lid páně Menhartův ze Hradce pobil jich u Horažďovic několik set, rytíř pak Malovec, přikračiv na ně v jedné vesnici mezi Benešovem a Chotýšany, vyhladil je i s vesnicí dokonce, to již obecným národu mněním pokládáno za vítězství a nikoli za ztrátu, zvláště ano se spolu pravilo, že většina oněch „bratří“ tehdáž již ani nebyli Čechové, ale cizinci. Nejhorší však úkaz byl vždy ten, že mezi nimi samými našli se lidé, kteří netoliko ze soukromého záští, ale také za holé peníze hotori byli zraditi spolubojovníky své.“**

Kde je veliká bída, tam stoupá rozčilení, které snadno propukne v divoký svár. Jelikož široké okolí Plzně bylo vydrancováno, na rozkaz tábořského vojevůdce P r o k o p a H o l é h o vypravil se hejtman J a n P a r d u s z H r á d k u v čele přes 1.400 pěších a 400 jezdců s dlouhou řadou vozů 16. září r. 1433 na rabování přes Domažlice směrem ke Koubě, odkud se obrátil na severozápad. Všude ukořistěno mnoho potravin, peněz a dobytka.

Ale v Bavorsku u vsi Hiltersriedu čekalo na Tábořské děsné překvapení. Vytáhl proti nim menší oddíl bavorského vojska pod velením českého pána Čeňka Pluha z Rabštejna; k bojovníkům se přidalo mnoho sedláků z míst zpustošených, aby vykonali pomstu nad tábořskými pleniteli. Bavorům podařilo se 21. září vskočiti do tábořských vozů: přes tisíc kořistníků usmrceno, přes 300 zraněno a

* PDN III/3. 124, 143—144.

někteří zajati. Když se vrátil nešťastný Pardus jenom s hrstkou svých a bez kořisti, vznikl v rozčileném táboře před Plzní strašný svár. Sám Prokop Holý udeřen do hlavy stolicí, takže krví zbrocen klesl k zemi. Zraněný vzdal se pak velitelství a odebral se do Prahy.

Plzeňští bránili se proti útočníkům velice statečně, i když v říjnu přibyla táborskému bratrstvu znamenitá posila; asi 5.500 Sirotků, vracejících se z Pruska, přitrhlo k Plzni a zpružilo pokleslou mysl Táborů. Ale ani neustálé houkání četných děl bratrstev ani prudký útok na hradby nepoděsil hrdinné katolíky, třebaže značně strádali a jejich řady řídly. Bratrstva nemohla docílit žádného podstatného úspěchu přes všecku námahu, třebaže representovala nejsilnější vojenskou moc v Evropě.

Bojovnost radikálů novoměstských

Jestliže bylo silně souženo od bratrstev české obyvatelstvo na jihozápadě země, nebyla v Praze pro mírné husity situace o mnoho radostnější. Tito byli ohrožováni velice nepokojnými radikály novoměstskými, pomocníky bratrstev. Na Novém městě Pražském vychovanci fanatika a krutého despoty Jana Želivského každou chvíli byli hotovi ke krvavému pronásledování kališníků.

* FNA III, 128—129. — TDP IV, 600—601.

Když se kališníci zbavili roku 1422 zuřivce tajnou popravou, postavil se v čelo jeho žáků fanatický kazatel J a k u b V l k, který strožil bouře nové. Když do Prahy 8. května roku 1433 přibýlo poselstvo basilejského koncilu, aby s husity jednalo o smír s katolickou církví, bylo v městě slavně uvítáno. Ale Jakub Vlk na Novém městě šťval proti poselstvu a katolické církvi velmi ostře. Prohlašoval, že celý sněm basilejský je kacírský; papež prý je kacířem největším. Chrlil na plnomocníky koncilu hrubé nadávky.

Poslové to řádění nesli dlouho trpělivě. Ale když Vlk vybízel, aby se na tyto hosty podnikl útok, poselstvo se rázně proti šťvaní ohradilo a žádalo 25. května za ochranu. Ale předáci kališníků báli se vystoupiti proti běsnění novoměstskému rázně. Vlk tedy řádl dále a uváděl prostý lid v značné rozčilení bezcharakterním lhaním. Na př. tvrdil, že kdesi v lese jest uchystáno přes 10.000 mužů proti Čechům. Když 27. května jednáno s novoměstskou radnicí o uklidnění, bylo poslům a jejich kališným průvodcům odpovídáno chladně a nejapnými vytáčkami. Když se dostalo poselstvu aspoň částečné satisfakce, sám Prokop Holý — tehdy v Praze přítomný — kázal proti nauce mistra Rokycany (duchovního vůdce kališníků) o Nejsvětější svátosti.

Koncem června prohlásil Vlk legáty koncilu za falešníky a za ocas drakův, který prý s sebou utrhně třetinu hvězd. Zneužil kazatelny k novému podvádění lidu; prý poselstvo povolilo husitům čtyři články pražské. Poslové šli protestovat proti obnovenému útočení do sněmu. Ale tam se jim řeklo, aby nevstupovali, ježto prý se koná jednání rozhodující. (Hlídka z r. 1925, 345—349.)

Lehce pochopíme, jak hořko bylo kališníkům, když poslové viděli obraz žalostné rozháranosti věroučné i politické mezi husity. Není na podiv, že i pražské různice budily v kališnictvu touhu, aby jedovaté výšlehy radikalismu byly udušeny brannou mocí.

Tedy k ráznému zakročení proti Táborům a Sirotkům vyzývala netoliko situace na Plzeňsku, nýbrž i v samé Praze, kde nebylo mírumilovné a uvážlivé občanstvo nikdy svými hrdly bezpečno. Rozhodnutí — jak již pověděno — uzrálo na jaře roku 1434.

Porážka novoměstských fanatiků

Příležitost k úderu na radikály byla tím vábnější, že někteří šlechtici přerušovali své spojení s Táboři. Ovšem nešlo jen o zkrušení radikálů pražských a osvobození katolické Plzně z těsného sevření. Vždyť obě bratrstva měla na různých místech značné politické državy, důležitá města a pevné hrady; odtud se mohla branná moc radikálů značně posílit. Ale katolicko-kališná aliance vzpomínala, že nedávno stihly Sirotky i Táboři citelné vojenské nezdary v Rakousích a na Slovensku.

Duší branné organizace proti bratrstvům se stal kališník **M e n h a r t z H r a d c e**, který se svými nejbližšími se smířil potají s katolickou církví úplně. Čilý Menhart k svým službám připoutal i tábořského hejtmana ve Stříbře Přibíka z Klenového,

který na jaře roku 1434 se postaral dvakrát o zašpížování těžce strádající Plzně.*

Kališníci a katolíci věděli, že je potřebí jednati velmi rychle a shromážditi velikou vojenskou moc ze všech živlů, které cítily veliký odpor proti pustošivému militarismu bratrstev. Stále horší situace před Plzní uspíšila semknutí skupin vlasteneckých. Píšeť Tomek k roku 1434:

»Obležení Plzně bylo velkou trýzní netoliko pro obyvatele města tohoto, nýbrž pro celou zemi českou. Nepřestávalyť zástupy vojsk pro opatření sobě spíše a jiných potřeb vyjížděti daleko široko na plen a konati škody a násilí všelikého způsobu. Náрек lidí byl tím větší, ježto při dlouhém trvání záhub válečných vůbec zůstávala ve mnohých krajinách půda nedostatečně vzdělána a tudy drahota a hlad zmáhaly se již ode tří let, nad to pak bylo všude velké sklíčení myslí následkem moru, který zhoubně řádil již od kolika měsíců.« V samé Praze padlo moru za oběť mnoho lidí. (TDP IV, 631.)

Spojenci rychle připravovali zdatnou armádu a opatrovali si válečné vozy. Učiněn však ještě jeden pokus o rozptýlení žoldnéřských rot po dobrém. Nabízelo se odpuštění všeho minulého těm bojovníkům táborským a sirotčím, kteří by zlých činů zanechali; tedy nejspíše těm, kteří by ze stálých rot vystoupili.** Nebylo však poslechnuto; bratrstva spoléhala na svou osvědčenou vojenskou zkušenost a zdatnost.

* FNA III, 133—134.

** TDP IV, 633. — Srv. PDN III/3, 145.

Vzbuzuje údiv, jak spojenci rychle stahovali branné síly z krajů od sebe značně vzdálených: při tom bylo potřebí veliké opatrnosti, aby dílčími boji nepotřela bratrstva některé skupiny spojenců dříve, než by se spojily. Vojska katolicko-kališné jednoty z Čech východních a severních se shromažďovala v lukách »na Kačíně« nedaleko Kutné Hory. Na jihu stahoval vojenské rotý katolický velmož Oldřich z Rožmberka. I na západě rychle se scházela značná posila.

Vojsko na Kačíně čítalo asi 12.000 mužů; bylo organisováno péčí zkušeného kališného hejtmana Diviše z Miletínka a jiných vůdců dle vzoru bratrstev. Tyto rotý ovšem se nemohly hned odvážiti utkání s bratrstvy v poli; vždyť ostatně jim chyběl i dostatečný výcvik. Ale mohly splniti jiný úkol velice důležitý dříve, než by z jiných končin přitrhly velké posily. Diviš se rychle rozhodl k opanování Nového města Pražského, aby před bojem rozhodným byla celá Praha zabezpečena pro věc spojenců.

Diviš věděl, že k zdaru vojenských operací v Praze je potřebí co nejrychlejšího jednání, aby byli radikálové napadeni dříve, než vykonají důkladné přípravy k obraně. Bude-li Praha opanována, pak se rotý bratrstev od Plzně hnou, aby tu velikou škodu napravily; ale tak se uvolní síly plzeňského katolického landfridu, který posílí vojsko východočeské. Jestliže však bratrstva u Plzně setrvají, pak jihočeské rotý katolické budou míti volnou cestu ku Praze; ještě snadněji se spojí s Divišem posily ze severních Čech. Plán vrchního velitele byl tedy velice bystrý a praktický.

Když se Táboři dověděli o sbírání sborů jednoty kališno-katolické, vyslali dva hejtmany k organizování obrany Nového města. To však byla malá pomoc. Zájem bratrstev žádal, aby byla potřena Divišova moc dříve, než se zdvojnásobí a případně než se zmocní celé Prahy. Scházeli však tentokrát bratrstvům důvtip uraženého Prokopa Holého. Vztek nad odolností Plzně tlumil rozvahu bratrských hejtmánů, kteří nechtěli od dobývání toho města upustiti.*

Novoměstští v očekávání velice nebezpečného střetnutí zmocnili se proti Starému městu brány Horské a Poříčské; též doplnili chatrná opevnění. Dne 5. května rozložilo se četné mužstvo Divišovo na Malé Straně. Novoměstští vyzváni, aby přistoupili k jednotě a napomáhali pokoji v zemi proti bratrstvům jako škůdcům zemským. Jelikož odmítli, vypovědělo jim Staré město válku: sbory jednoty přešly 6. května přes most do Starého města.

Novoměstské mužstvo bylo rozděleno po opevněních v jednotlivých ulicích, takže tyto posádky se nemohly pro případ defensivy podporovati. Diviš se tedy rozhodl dobýt mocným útokem jednoho důležitého opevnění a tak frontu obhájců prolomit; zdaří-li se soustředěný nápor na jednom místě, další postup bude velmi snadný. Posádky v jiných místech budou nuceny se soustřediti, aby od jednoty nebyly napadeny ze zadu — a tak opustí svá opevnění.

Dne 6. května sešikovala jednotka útočnou kolonu na Pernštýně. Předně zahájena na obou stranách prudká dělostřelba. O 2. hodině odpoledne

* FNA III, 137—138, — KHV, 62.

dal Bořek povel k útoku na opevnění, jež se nacházelo ve Spálené ulici. Posádka se bránila sice statečně, ale nedovedla zdolati nápor velké číselné převahy. V boji padlo sice jen 16—20 lidí, ale zdar tohoto útoku rozhodl o výsledku celého zápolení. Když učinila jednota průlom, největší část obránců vzdávala se dalšího zápasu. Jen někteří se uchýlili do novoměstské radnice, aby se bránili. Když jim však byl slíben svobodný odchod, vzdali se. Oba táborští hejtmané, spolu s nimi Prokop Holý a jiní předáci radikálů se zachránili útekem.*

Je příznačno, že Prokop Holý ani ve chvílích velikého nebezpečí neujal se znovu velení ani před Plzní ani v Praze: věděl přece nejlépe, co bude znamenati pro bratrstvo ztráta Nového města. Patrně, že veliké napětí mezi Prokopem a veliteli před Plzní trvalo i nyní.

Když radnice od spojenců opanována, zkrušeno Nové město velikým trestem. Vítězné vojsko dalo se do vybíjení domů; loupilo, kde se co dalo. Na Staré město i jinam odnášena veliká kořist.

Jak Čapek válkou zbohatl, poznáváno i z toho, co měl uschováno v Praze; pobráno tam Čapkových peněz, stříbra a skvostnějšího nábytku v ceně 5.000 kop grošů; tedy i nemovitosti tohoto vůdce Sirotek poukazovaly, že byl — dle nynější měny — milionářem, zatím co jeho bojovníci před Plzní strádali nejtrapnějším nedostatkem. Vždyť prý již roku 1433 bylo lze mezi Táboře viděti »bojovné pacholky v krátkém oděvu a téměř od půl nahé«.

Ještě významnější, že i Jakubu Vlkovi zkonfiskováno značné jmění. Také jeden dům vypálen.

Dobyté město zatím postaveno pod moc Starého města. (TDP IV, 637.)

Hrozný hněv vzkypěl v táboře před Plzní nad dvěma těžkými pohromami: nad ztrátou Nového města a zašpízováním Plzně, která byla blízka vyhladovění. Jelikož Přibík pomstě bratrstev unikl, zchladily si roty záhu aspoň na jeho pomocníkovi, zemanu Sobětickém; byl mu vytržen jazyk tylem. Těm staroměstským, kteří dosud prodlévali u Plzně, zle se vedlo. Kterí kradmo neprechli, byli zjímáni.

Přípravy k rozhodné bitvě

Teď už bratrstva pochopila, že nutno od Plzně se vzdáliti, aby se čelilo vojsku mnohem silnějšimu. V neděli dne 9. května časně ráno roty zapálily před městem své tábory a tak spěšně odtáhly, že zapomněly odvéztí své některé nemocné a raněné. Opuštění ubožáci, nemohouce povstati se svých loží, uhořeli.*

Vojska táhla k Rokycanům, k Žebráku a k Hostomicům společně. Tam se oddělila. Táboři spěchali k Příbrami a Kamýku; Sirotci však pokračovali ve směru východním k Ostroměři. Pochopitelně bratrstva se vyhýbala vzrůstající branné síle Divišově. Táhla k svým pevným centrům, aby přibrala co nejvíce posil; pak se teprve chtěla spojití ve velikou armádu.

Prokop Holý v těch chvílích nejvýš kritických stal se stratégem. Pospíšil 7. května do Tábora, kde

FNA III, 142. — Winter: Dějiny kroje v zemích českých, II, 256. — TDP, 639. — PDN III/3, 148.

byly v proudu horečné přípravy válečné. Jakmile shromážděny na jihu i východu dostatečné posily, táhla bratrstva ku Praze. Veliká spojená armáda, čítající asi 18.000 mužů a 500—600 vozů, rozložila se 17. května blízko Prahy ve frontě dlouhé asi 20 kilometrů.*

Čapka ani nyní neopouštěla veliká troufalost. Sirotci na Hradecku a Jičínsku pálili a jinak hubili statky šlechticů, kteří z těch míst byli se zbrojním lidem v Praze.

Když s Čapkem začali páni z jednoty vyjednávat o pokoj, žádal tento vrchní hejtman sirotčí, aby jednota vrátila Nové město Pražské se vší kořistí. (Patrně, že nechtěl oželeť svých osobních ztrát v obci té.) Ovšem smělý požadavek odmítnut. V odpovědi spojenců bylo významné prohlášení, že je raději potřebí navrátiti se v ten stav, který byl před vypuknutím války vůbec.** Tak vyřkli spojenci velikou pravdu, která byla zdrcující kritikou husitských triumfů, dobytých v krvavých bojích občanských.

Veliké pustošení sirotčí nedovedlo vylákati poškozené šlechtice z Prahy ani tehdy, když dobyli Sirotci Jičína. Ježto Divišovo mužstvo pevných pražských hradeb neopouštělo, pokoušela se bratrstva vylákati spojence ven hubením a pálením nejbližšího okolí Prahy; ale ani toto kazisvětství na ukázněné voje jednoty nepůsobilo.***

Významno, jak samo tolik zemdlené Plzeňsko se hotovilo podporovati se vším úsilím jednotu. Uvažme, že v té květnové neděli, kdy bratrstva od města

FNA III, 144—145. — TDP IV, 640—641.

** PDN III/3. 150. — TDP IV, 640.

*** FNA III, 148. — TDP IV, 641.

odtáhla, byl velikým strádáním ztenčen počet plzeňských obhájců na pouhých 600. Tehdy v městě zbývali prý jen dva koně; nepochybně ostatní byli od hladového mužstva snědeni. Přes to však vzchopili se Plzeňští hned k novým válečným operacím.

Zato však bratrstva se přesvědčila, jak mezi jejich předními se vyskytují kramáři, kteří si hledí jen vlastního prospěchu. Jakoubek z Vřesovic, jeden z předních hejtmanů radikálních husitů, hejtman v Bilině, nepřispěl se svou hlavní mocí bratrstvům. Setrval v severních Čechách. Aby zakryl svou zradu, přikročil k obléhání Kostomlat, což v onom květnu bylo naprostou zbytečností. Zároveň zaráží, že tehdy pomáhali Jakoubkovi i radikálové žatečtí, slánští a lounští,* kteří přece měli chvátati rychle na pomoc bratrstvům.

Zatím katolíci plzeňského landfridu a Oldřicha z Rožmberka rychle se sbírali, přibrali některé spojence, někde u Rokycan se spojili a nejpozději 23. května nastoupili pochod ku Praze, aby rozmnožili voje Divišovy. Síla těch vojsk činila 10.000 pěších a 600 jezdců. Silnému sboru Oldřichovu velel velice bystrý M i k u l á š K r c h l e b e c, purkrabí zvíkovský.

Tím, že se všechny sbory jednoty vyhnuly před svým soustředěním boji s bratrstvy v otevřeném poli, velmi mnoho získaly. Bratrstva byla velice podrážděna nezdarem dosavadních operací; záleželo jim mnoho na rychlém rozhodnutí války, ale celotýdenní plenění v okolí Prahy neznačilo vojenský úspěch. Táboři a Sirotci tedy dychtili po rozhodující bitvě v širém poli. Proto bratrstva odtrhla 22.

* FNA III, 148—149. — OSN XXIV. 1023.

nebo 23. května od Prahy a táhla na východ ke Kolínu, kamž dorazila dne 24. nebo 25. května.

Teď šlo o to, zdaž Diviš bude míti dostatek vojska a válečných vozů, aby se mohl měřiti v poli s bratrstvy s nadějí na úspěch. Všecko se dařilo. Vojsko landfridu, Oldřichovo a spojenců dorazilo do Prahy nejspíše již 25. května, takže Diviš mohl nyní směle nastoupiti pochod na východ. Vojevůdce vypravil se 26. května ke Kolínu a přibíral na cestě ještě některé posily. Dne 27. května pokusil se o dobytí sirotčího Českého Brodu. Ale delšímu boji učinila druhý den konec zpráva, že bratrská vojska směřují od Kolína k Českém Brodu, tedy že chtějí nabídnouti rozhodující bitvu.

Vrchní velitel se rozhodl okamžitě proti bratrstvům vyraziti. Vojsko jednoty rychle se bralo po kouřimské silnici k vesnicím Lipanům a Třebovli. Bratrské rotý stanuly u Lipan (půl kilometru jižně od silnice Kouřim—Český Brod) a činily hned přípravy k bitvě. Prokop utvořil vozový šik.

Posice a síla obou armád před rozhodujícím bojem

Poslední pokus o smír

Bratrstva byla před přiblížením rot spojenců ve výhodě tím, že si mohla zvoliti na pahorkatině nej příhodnější místo k defensivně-ofensivní bitvě. Husitským obyčejem bylo vyčkati nepřítele, až by učinil útok na vozovou hradbu; když útočníkovi způ-

sobený veliké ztráty houfnicemi i jinými zbraněmi, pak husitské zálohy učinily prudký protiútok, kterým byl vysílený nepřítel zdrcen.

Prokop zaujal výhodné postavení v bitevním šestiřadu na svahu Lipské hory. K severu a severozápadu sklání se Lipská hora mírně, k východu srázněji; na jihu souvisí s jinými pahorky. Na severním mírném svahu jsou Lipany a na západ od nich Hřiby (něco málo přes 1 km). Téměř svahu bylo zalesněno. Na severním lemu lesa byl rybníček Jordán — asi 400 kroků jihozápadně od Lipan. Na západ od Lipan blíže Hřibů byly Vitice.

Prokop zvolil důmyslně svou posici vlevo od rybníčku těsně před okrajem lesa — mezi Lipany a Viticemi. Bylo to postavení znamenité. Chtěl-li nepřítel hnáti útokem, bylo mu běžeti do vrchu.

Pravý bok Prokopovy armády byl kryt rybníčkem a týl lesem. Vojsko jednoty mohlo na bratrstva útočiti s nadějí na úspěch jedině proti čelu nebo levému boku. Posice ovládající výšinu umožňovala dobrý přehled pohybů nepřátelských rot: byla také výhodou pro střelbu. Ale ústupní a spojovací čáry byly nepříznivé.

Chtěl-li u samých Lipan velitel jednoty svěsti rozhodnou bitvu, byl nucen voliti proti bratrstvům postavení málo příznivé. Armáda spojenců zamířila ke Hřibům (západně od Lipan) a stanula rovněž na svahu Lipské hory, blízko vozové hradby bratrské — ale přece jen mimo dostřel děl. To bylo výzvou k bitvě, třebaže níže se uacházející posice Divišova postrádala výhod postavení bratrstev. Spojenci zdola nemohli dobře pozorovati pohyby nepřátel a účinky dělostřelby. Týl Divišova vojska byl slabě kryt vesnicí, ale boky krytu ne-

měly. Ústupní čáry však byly výhodnější než ony dominujícího vojska bratrského.*

Armáda katolicko-kališná čítala přes 20.000 mužů (mezi nimiž nejméně 1.200 jezdců); měla 720 vozů. Vrchním velitelem byl Diviš Bořek z Miletínka, hejmanem nad vozy Jan Černín z Vysoké. Vojsko rozděleno na 4 sbory: 1. sbor pánů kališných, 2. východočeský, 3. rožmberský a 4. městský.

Vojska bratrská čítala přes 13.000 mužů (mezi nimiž bylo asi 700 jezdců); vozů bratrských bylo asi 600. Vrchním velitelem byl Prokop Holý. Tábořskému sboru velel Ondřej Keřský. V čele vojska sirotčího stáli Čapek a Prokůpek.**

Patrně tedy, že bratrstva byla v počtu všeho slabší než jednota. To však neoslabilo bratrských nadějí. Vždyť voje Prokopovy měly postavení výhodnější a válečnou zručností předstihovaly armádu spojeneckou. Ostatně za hradbou vozovou nebylo příčiny k strachu, i kdyby bratrských vojinů bylo jen 10.000. Uvažme, jak veliké mezery mohlo učiniti mezi vojskem spojeneckým 40 bratrských houfnic a řada tarasnic, kdyby se odvážilo k útoku!

Obě strany přímo hořely dychtěním po prudkém zápolení. Ale vzhledem k taktice husitského válčení byla velmi svízelná otázka, kdo má začít. Obě armády se vlastně nacházely v pohyblivých pevnostech. Která strana by vyrazila z vozové hradby k útoku, utrpěla by nepřátelskou střelbou ohromné ztráty a boj u samých vozů by znamenal vykrvácení jiných houfů útočníků. Prokop Holý s povýšené své posice směl podniknouti útok s větší nadějí na úspěch než Diviš — a přece váhal.

* FNA III, 158—160. — OSN XVI, 64.

** FNA III, 154—156.

Armády ležely proti sobě v rozpacích a nečinně po dva dny, až do 4. hodiny odpoledne 30. května. Dosti dlouhá to lhůta k úvaze, zdaž by se vleklé spory neměly urovnati raději přátelským dorozuměním.

Nejvíce by ovšem byla nucena ze svých požadavků slevovati bratrstva. Jestliže se uvážily všechny okolnosti, bylo patrné, že obě strany proti sobě stojí téměř ve stejné fyzické síle, že tedy otázku vítězství lze luštiti velmi těžko.

Za tohoto nervosního napětí nabídli ruku k smíru spojenci — patrně nátlakem vynikajících kališníků.

Ale když jednáno, za jakých podmínek se má přerušiti záští, předložila bratrstva požadavky nesplnitelné: houževnatě žádala, aby spojenci »vydali prve Nové město Pražské i s kořistí a Plzeň ve stavu, jak ji byli bratří opustili«. Splnění takové podmínky bývalo by známkou nejostudnější zbabělosti; bylo by vzbudilo největší rozčilení v obyvatelstvu toužícím po klidu a spravedlnosti; bratrstva by byla měla příčinu k jedovatému výsměchu.

Ostatně neznačilo takové luštění velikou porážku ústřední vlády české?

I zarputilost bratrstev potvrdila starou pravdu, že pýcha předchází pád. Zástupci spojenců rozhodně zamítali troufalé podmínky Táborů a Sirotků. Vtipně poznamenali, že jejich žádosti bude vyhověno, navrátí-li jim Táboři všecko, co vzali.

Táborští vůdcové přerušili smlouvání sebevědomým prohlášením:

»Nuže, rozdělíme to pěstmi.«*

* TDP IV, 645. — OSN XVI, 64.

Dělostřelecký souboj a ústup jednoty

Po nezdaru vyjednávání se zástupci bratrstev bylo potřebí hned energické válečné akce. Vždyť ostatně vojsko spojenců horečně toužilo po boji. Ale zkušený Diviš věděl, že by v přítomné chvíli velkorysý útok na vozovou hradbu bratrstev znamenal jen velikou ztrátu krve spojenců.

Nechtěje bitevní utkání odkládati, odhodlal se k válečné lsti. Organisoval se svými podveliteli dráždivý, ale jen líčený útok, který by se proměnil v útěk pouze simulovaný, aby bratrští bojovníci byli vylákáni z vozů k pronásledování. Bylo potřebí, aby bratrstva opustila své vozy na rovině, kdež se mohla znamenitě uplatniti zdatnost široce rozvinuté jízdy spojenců. Jakmile se bratrstva ocitnou ve větší vzdálenosti od své vozové hradby, udeří na ně utajená záloha spojenců jako blesk a pokusí se o obchvat. Zmatku přepadených bratrstev využije i ostatní vojsko spojenecké k energickému útoku. Na podrobné vypracování plánu měli Bořek a Krchlebec za dvoudenního klidu zbraní času dost.

Ovšem takové operace vyžadovaly veliké ostražitosti velitelů a nejpřísnější ukázněnosti podřízených. Nováčkové mohli snadno změnití ústup líčený v skutečný útěk a uvést do zmatku i ostatní oddíly spolubojovníků. Nejvíce záleželo na mohutné skupině Krchlebcově.

Dělostřelecký boj nastal hned po marném jednání o smír — asi o 4. hodině odpoledne. Začala houkati děla bratrstev a činila jednotě značné škody. V té chvíli zdvihl se prudký vítr — asi od ji-

hu — a hnal prach a dým do očí armády Divišovy, což bylo značnou překážkou jarého náporu. Spojenecké vojsko pokleklo a pomodlilo se před bitvou. Jakmile povstalo, ustal vítr a sprchlo, takže přestal prach obtěžovati. Oči zajiskřily mocným žářem bojovným. Prostí bojovníci volali, aby byli vedeni do boje; nač prý mařiti čas? »Vrhněme se na ně!« ozývaly se energické hlasy. »Lépe je nám v boji zemřít než tak bídně zahynouti.«*

Vrchní velení obecnému nátlaku povolilo, ale velice rozvážně. Diviš věděl, že frontální útok se podniknouti nesmí. Bylo však možno bez velikého nebezpečí posunouti vpřed k ofensivě vozovou hradbu, v níž byly jednotlivé oddíly účelně sešikovány. Vozový šik spojenců měl 11 řádů. Zevnější řády měly po 90 vozích, vnitřní po 60. V předním oddělení vozové hradby byla velice silná skupina Krchlebcova — 8.000 pěších a 200 jezdců. V čele skupiny byly 4 houfnice. V zadnějším oddělení bylo 10.000 vojáků pěších, méně způsobilých. Na konci šiku bylo 1.000 jezdců.**

Vojáci Krchlebcovi — převážnou většinou katolíci — měli korouhev rožmberskou. Ale sehnuli ji k zemi, rovněž tak samostříly a kopí, aby nebyla předčasně od nepřítele zpozorována jejich celá posice a síla.

Mezi pěšími pronášeny obavy, že jezdci v případě veliké tísně pěšího vojska ujedou. Aristokratičtí jezdci na takové podezřívání odpověděli tím, že sestoupili s koní a dali si odepiati ostruhy; prohlásili, že chtějí s pěšáky státi jak živí tak mrtví. Sesednutí s koní zároveň bránilo nepříteli jasně

* HKP, 35. — TDP IV, 645.

** Lesíkov: Úvahy o bitvě u Lipan, 33.

zvědčti. jaké seskupení za vozy se vytváří. Jenom hejtman nad vozy a hejtmané jednotlivých řádů setrvali na koních, aby mohli řídit pohyby vozového šiku.*

V takové sestavě a obezřelé přípravě se nacházelo vojsko katolicko-kališné, když houfnice bratrské otrásaly jeho vozy. Bylo reagováno bezokladně spojeneckou ofensivou. Šik jednoty hnul se podle Hřibů jihovýchodně vzhůru; otočil se poněkud nalevo a stanul svým čelem proti čelu bratrské hradby. Krchlebec poručil stříletí proti nepříteli ze zmíněných čtyř houfnic. Bratrská děla houkala proti šiku jednoty ovšem prudce dále. Ale již také zahájila boj jiná děla spojenecká. Stříleno horečně na obou stranách z kusů větších i menších.

Tento ohlušující zápas trval asi delší čas. Nesměli Krchlebec ustoupiti po malém počtu výstřelů, neměla-li se prozraditi jeho válečná lest. Záleželo v té chvíli mnoho i na tom, která strana způsobí nepřítelům větší ztráty dříve, než se rozvinou operace další. Ačkoli vozy vystavené střelbě byly dobře okované a chráněné zavěšenými prkny, přece jenom mistrná střelba mohla usmrtiti mnoho koní a způsobiti v hradbě průlom. Ovšem, naděje na průlom dostatečný k boji muže proti muži byla slabá, ježto trhlina dala se ucpati rychle vozy náhradními.

Přesto hřímání děl na počátku boje nebylo lze podceňovati. V bratrských rotách docela se ujímal mínění, že Diviš usiluje rozhodnouti boj především dělostřelbou. Tato domněnka se dobře hodila spojencům k důmyslné operaci. Vojsko jednoty

* TDP IV, 646. — FNA III, 161.

přestalo stříleti. Roty Krchlebcovy se tvářily, jako by je zuřivá střelba bratrská byla uvedla ve zmatek a zděšení. I zkušení bratrští velitelé tentokrát snadno mohli podlehnouti klamu. Domnívali se, že vojsko nesourodé, nevycvičené snadno poruší kázeň a ve strachu zhatí plány vrchního velení.

Spojenecký šik stočil se níže vlevo a zaujal takovou posici, že jeho pravý bok se ocitl proti pravému boku hradby bratrské. Obnovila se na obou stranách prudká dělostřelba, při které spojenecký šik postupoval ku předu. Tak dojela armáda jednoty čelem až k dlouhé Čertově brázdě nad Lipany, která měla tehdy značnou hloubku.

Nyní došlo k hlavní zkoušce vojenské schopnosti rot Divišových. Beze všeho rušení pořádku se měly obrátiti čelem vzad všechny vozy a všechny čety.

Lesíkov poučuje: »Představíme-li si to množství vozů, koní a vojínů, a že všichni obrat ten musili prováděti současně, nutně žasneme, že se to zdařilo bezvadně. Na znamení praporci dané otočily se nejprve potahy i vozy o 90° (t. j. o pravý úhel) »vlevo v bok«, načež na několik vteřin stanuly. Roty a houfy, které současně s vozy v pravý úhel »vlevo bok« se otočily, postoupily nyní vesměs o 14 kroků ku předu, a tím vznikly nové volné ulice mezi nimi, do nichž potom potahy a vozy, o dalších 90° se pootočivše, mohly vjetí a tak zase bezvadný vozový šik vytvořiti. Vozy levého nyní boku jely ovšem tak, aby všechny rotu jim zůstaly po pravé straně a žádná vně.« (D. c., 34.)

Nyní tedy v čele spojeneckého vojska bylo 1.000 úzdných, za nimi 10.000 pěších málo zdatných a na konci šiku výborná pěší a jízdní skupina Krchlebcova. Divišovo vojsko při přeskupení počínalo si

tak, aby se bratrstvům pozorujícím ten obrat zdálo, že došlo k osudným zmatkům, že roty uvnitř hradby jsou neblaze rozházeny nebo promíchány.

Krchlebcův sbor tedy nyní byl vzadu a kryl se velice ostražitě, aby nepřítel nepoznal jeho mohutnost a nepojal silné podezření. Jako na počátku Krchlebec palbu z děl zahajoval, tak ji nyní dokončoval.

Šik spojenců se obrátil nyní k severu a sjížděl podél Hřib po svahu na rovinu. Nyní ovšem Prokopova dělostřelba se stávala bezúspěšnou potud, pokud bratrská hradba se nedala do pohybu. Jen při postupu bylo lze Divišovi škoditi. Prokop Holý dlouho se nyní nerozmýšlel. Vždyť mezi Táboř a Sirotky převládala domněnka, že nepřítel po velmi tuhém zápolení hledí se odpoutati od Lipan pro těžké ztráty. Bratrští hejtmané měli za jisto, že většina spojenecké armády chce se zachrániti rychlým couváním.

Ale úkolem napínavého úsilí Prokopova bylo poraziti roty Divišovy na hlavu. Jinak hrozilo nebezpečí, že ustupující armáda v značné vzdálenosti se zastaví, zotaví, znovu se spořádá a přibere čerstvé posily, znovu se vzchopí k ofensivě. Rozhodl se tedy vrchní velitel pro důrazné pronásledování ustupujících. Chtěl rychlým postupem rozmnožiti mezi spojenci zmatek a případně vozovou hradbu Divišovu protrhati. Tento plán byl zcela moudrý. Bez pronásledování nepřítele nekynul bratrstvům v onom dni žádný vojenský úspěch. Rozhodně však bylo potřebí táhnouti za Divíšem ve vozovém šiku, aby na bratrské roty nepřikvačila záludná pohroma.

I vojsko bratrské nyní osvědčilo vzácnou pohotovost a obdivuhodnou zručnost. Chtěla-li bratrstva pronásledovati spojence s úspěchem, nesměla svou hradbu připravovati ke stíhání déle než čtvrt hodiny; jinak by bývala těžko ujíždějícího Diviše doháněla. S neobyčejnou pružností zapřahování koně — a tak ve čtvrt hodině (asi před půl 6. hod.) se hnula vozová pevnost bratrská za ustupujícími.

Tento mohutný pohyb ovšem byl pro Diviše a Krchlebce aktem velice vítaným. Už to byl pro jednotu zisk, že bratři opustili posici velice výhodnou a že nevěděli, na jakém místě je čeká další zápas. I nyní však bylo potřebí udržovati bratry v domnění, že útěk vojska katolicko-kališného je opravdu dokumentem slabosti a zděšení. Kdyby bývala prohlédnuta lest, byla by se Prokopova hradba zastavila a způsobila strategii Divišově značné rozpaky.

Tedy záludná hra pokračovala. Diviš úmyslně uvázl na příkopech silnice, takže bratrstva mohla snadněji nepřítele dostihnouti. Zdálo se, že Divišovy rotý v kvapu a zmatku najely do místa velice nebezpečného bezděčně. Bratři za stálé střelby a hlučného křiku přiblížili se k ustupujícím značně. Bylo to spojencům vítáno, ale pokud bratrstva neopustila své vozy, potud nebylo možno doufat v plný úspěch katolicko-kališného vojska.

Tudíž Diviš zvolna jel dále a zahýbal vpravo směrem k Vrbčanům, jako by jednotu přiznávala, že se jí spořádaný ústup nedaří. Zdálo se, že se pokouší o poslední zoufalý odpor. Proti bratrstvům však důmyslně postaven pravý krajní řád.*

* FNA III, 164-166. - Lesíkov d. c., 35-36. - OSN XVI, 65,

Tu již všechny bratrské rotý uchrátíla radostná jistota, že mají nepřítelé v moci. »Běží, běží a utíkají!« voláno triumfálně v bratrské hradbě. Za zvučného hlaholu trub zrychlily bratrské vozy svůj postup. Přitom z bratrských děl na nepřátelský šik stříleno.* Nové troubení a hromový křik: »Vzchopte se, vzchopte se a pronásledujme je, neboť hle prchají!« (HKP, 35.)

Bratři tedy se vyhrnuli z vozů, aby pronásledovali Divišovo vojsko koňmo i pěšky. Sotva se tak stalo z rozkazu zkušeného a rozvážného Prokopa. Ale některý z horkokrevných hejtmanů přece dal povel a strhl za sebou oddíly i jiných hejtmanů.

Tedy polovice žádoucího úspěchu jednoty již tu byla. Ale bylo ještě potřebí vyrazivší bratry odláhati dále od jejich vozové hradby, aby se pak zdařil obchvat; neměla býti bratrstvům za protiútoků spojenců záchranným útočištěm jejich vozová hradba. V bratrských vozech ovšem zbyly posádky nerozlučně k vozům šikované; ale skrovný počet těchto strážců při prudkém boji málo znamenal.

Vozový šik spojenecký nyní chytře zrychlil svůj ústup. Bratrští útočníci se hnali vpřed za jednotou tak bujaře, že se značně prodloužila vzdálenost mezi nimi a jejich vozovým úkrytem. Pro spojence bylo výhodno i to, že bratři chvátali v nevalném pořádku. 700 bratrských jezdců s hejtmanem Čapkem v čele se rozjelo tryskem podél levého boku spojeneckých vozů k čelu couvajícího šiku, aby jeho pochod zastavili.

Ale současně šik jednoty se začal stáčet silně vpravo, takže Čapek dojel k jeho čelu teprve u místa, kde nynější silnice protíná Čertovu brázdu.

* TDP IV, 647.

Potření bratrských rot

Bylo asi 6 hodin odpoledne, když jednotka seznala, že má nepřítele tam, kde ho míti chtěla. Tudíž zastavila vozy. Spojeneckých 1.000 jezdců vyrazilo proti Čapkovi jako blesk. Jízda dobře vyvíčená a odpočatá mohla snadno čeliti menšímu počtu jezdců Čapkových, zvláště když nečekaným útokem silně překvapila. V krvavé bitvě na 400 jezdců Čapkových vykrvácelo. Nic nepomohla bratrským jezdcům veliká statečnost. Byli v tu chvíli odříznuti, sami na sebe odkázáni.

Bratrská pěchota se snažila vniknouti do spojeneckých vozů od zadu; chtěla přepadnouti potahy, strhnouti je stranou a způsobiti průlom v hradbě. Ale již byla v Krchlebcově skupině vztýčena rožmberská korouhev na znamení ofensivy. Krchlebcovi bojovníci rychle napadli pěší bratry ze zadu a z boku, takže nastalo mezi bratrskými útočníky zděšení. Z druhé poloviny spojeneckých vozů vyrazilo zároveň ostatních 10.000 mužů, kterým se částečně podařilo obchvátit pravé křídlo bratrské a způsobiti mu krvavou lázeň.

Ani neobchvácené bratrské houfy nemohly vzdorovati dlouho. Za malou chvíli prchaly k svým vozům.

Tu nastal Krchlebcově skupině důležitý úkol: zmocniti se bratrské pevnosti. Tato akce provedena se vši zmužilostí a vzácnou pružností. Do otevřené brány vozové vnikla s uprchlíky i značná část skupiny Krchlebcovy, zejména zmíněných 200 jezdců. Brána byla ve zmatku i s nimi zavřena. Jezdci bez meškání potřeli posádku několika kraj-

ních vozů a pomáhali dovnitř pěším druhům, zdvi-
hající je do vozů. Zatím prikvapily rotý ostatního
vojska spojeneckého, jež jaly se převraceti přední
nehájené vozy. V krajním řádu utvořen takto ši-
roký průlom, takže katolicko-kališné vojsko hrnu-
lo se dovnitř pohodlně. Teď se stala bratrstvům
jejich vlastní vozová hradba pastí, místem stísně-
ným, kde nemohli obranu řádně rozvinouti. Prokop
Holý snažil se sice spojenecké rotý vytlačit a ko-
nečně za velikého prolévání krve velel, aby bratři
prchali z vozů. Padl zasažen jsa šípem. Usmrcen
také velitel, kněz Prokop Malý (Prokůpek), kněz
Markolt ze Zbraslavic a řada jiných bratrských
kněží.

Výzvy Prokopa Holého mohla jen část bratří u-
poslechnouti. Kterým se podařilo z vozové hradby
uniknouti, prchali k Českému Brodu a lesnatým
výšinám. Mnoho bratrských vojínů odpřáhlo od
vozů koně, nasedalo na ně a rychlou jízdou se
zachránilo. Hůře bylo pěším, zvláště prchajícím
k Českému Brodu. Spojenecká jízda i pěchota je
vášnivě pronásledovala a pobíjela napořád. Zatím
skončeno krveprolití i ve vozích asi o 7. hodině
večerní.*

A což Čapkova jízda? U vozové hradby by byla
málo pořídila při svém žalostném zeslabení. Vrchní
hejtman sirotčí tedy se svým zbytkem jízdy se pu-
stil ke Kolínu a v městě tom se zavřel. Tábořské-
mu hejtmanu Ondřeji Keřskému se podařilo se 150
Tábory pěšími uniknouti nejspíše směrem k Hři-
bům a pak nalézt bezpečí rovněž v Kolíně.**

* Lesíkov d. c., 36—38. — FNA III, 169—170. — OSN
XVI, 66. — Sylvius-Vičar: Historie česká, 138.

** Lesíkov d. c., 38. — KHV, 65.

Bitva zuřila celkem 3 hodiny (od 4. hod. do 7. hodiny). Ale velikou porážkou bratrstev ještě nekončilo krveprolití. Pronásledování prchajících protáhlo se dlouho do noci. Byli pobíjeni, ale většinou jímáni. Spojencům velice záleželo na tom, aby zvláště utíkající řemeslní žoldnéři znovu se ne-sešikovali v značném počtu a po přijetí posil neohrožovali opětovně zemský mír. Plzeňští, kteří tak dlouho byli táborskou soldateskou sužováni, usmrcovali poražené a rozptýlené bezohledně. Někteří šlechtici brali vzdávající se do zajetí, ale jiní bojovníci spojenečtí drali jim zajatce z rukou a zabíjeli.*

Zato však obecný lid, který byl násilně sehnán do vozového šiku bratrského, aby v boji pomáhal, byl propuštěn na svobodu. Bylo těch nedobrovolných spolubojovníků na 3.000. Dobře se vědělo, že od lidu násilně vehnaného do bratrských vozů nehrozí zemským novým řádům nebezpečí. Zajatců zdravých i zraněných bylo skoro 9.000. Uprchlo s Čapkem, Keřským a porůznu asi 600 bojovníků. V boji usmrceno přes 1.500 bratří. Řemeslných a velice nebezpečných žoldnéřů z návodu Menharta z Hradce upáleno krutě v stodolách u Čes. Brodu asi 900.

Na straně spojenců bylo jen 500 mrtvých.**

Ze stavu panského bojovali na straně bratrstev Jan Roháč z Dubé, Jan z Bergova, Jan Kolda ze Žampachu a moravský pán Sezima z Kunštátu a z Jevišovic. Z těch zajati Roháč z Dubé a Jan z Bergova. V zajetí se ocitli i táborští podvelitelé Jíra Ušatý a Mareš Kršňák. Na straně jednoty hojoval

* HKP, 35.

** Lesíkov d. c., 38-40. Sylvius-Vičar: Historie č. 137-138.

mladistvý Jiří z Poděbrad. který i v pozdějším čase krušil Táboř.

Všechny vozy bratrstev, všecka děla a jiné zbraně, stany a všecky věci, jež nalezeny v ležení, staly se kořistí vítězů. (TDP, 643. 648—649.)

Polní rotý, které byly do té chvíle velikým postrachem domácího obyvatelstva, byly potřeny. Vlast zbavena hrabivé soldatesky. Kališný kolegiát pražský zaznamenal s uspokojením: Tak zhynulo ono shromáždění lotrů a v království počal nastávat pokoj.«*

Jestliže byla potřena stálá vojska, neznamenal to ještě, že Táboři přišli o všechn politický význam; mělit dosud některé pevné bašty. Pro Sirotky lipanská katastrofa byla ranou smrtelnou; hrabivý Čapek za velikou osobní odměnu vydal sirotčí pevnosti císaři Zikmundovi. S Táboř však měla země ještě dlouho potíže. To však je již jiná kapitola.

Je velice významno, že hlavní zásluhu o vítězství nad bratrstvy si získaly právě čeští katolíci, ač jich v Čechách bylo mnohem méně než kališníků. Jako triumfovala katolická srdatost a vytrvalost v Plzni, tak osvědčili domácí katolíci bujarou sílu také u Lipan. Tyto vojenské výkony byly slavnější nežli Žižkovy na Vítkově. — Pekař správně dí:

Lipany nebyly hrobem demokracie, nýbrž revoluční anarchie. (PŽD IV, XI.)

A tuto anarchii bylo nutno zdeptati, měla-li země znovu zkvétat.

Kdo byli husité? Strana 88.

Obsah

Bolestné nezdary husitského programu	5
Marné pokusy kališnictva o sjednocení národa	9
Režim táborský a sirotčí nebyl demokratický	11
Pustošitelé vlasti a utiskovatelé drobného lidu	20
Nutnost pádu bratrstev	27
Pustošení a drancování bratrských rot na Plzeňsku	34
Bojovnost radikálů novoměstských	39
Porážka novoměstských fanatiků	41
Přípravy k rozhodné bitvě	46
Posice a síla obou armád před rozhodujícím bojem	49
Dělostřelecký souboj a ústup jednoty	53
Potření bratrských rot	60

Od spisovatele Jiřího Sahuly jsou též

Dějiny naší vlasti slovem i obrazem

bohatě ilustrované dílo, které
vychází v sešitech po

Kč 2·50.

Vyžádejte si sešit na ukázkou. – Adresa:

Václav Vedral, redaktor, Č. Budějovice,
Vrchlického nábřeží 684.